

Pensionsrettigheders behandling i forbindelse med separation og skilsmisse

The handling of pension schemes in connection with separation and divorce

af MARIE-LOUISE M. JENSEN

I 2007 trådte RVL's nye regler om pensionsrettigheders behandling i forbindelse med separation og skilsmisse i kraft. Reglerne skulle afbøde de u hensigtsmæssige konsekvenser af den hidtidige retstilstand, der ofte bevirkede urimelige resultater og som i øvrigt ikke var i overensstemmelse med den udvikling, der var sket inden for pensionsordninger samt i samfundet generelt. Ved udarbejdelsen af de nye regler forsøgte man at foretage en afbalanceret afvejning mellem familieretlige samt pensionsretlige hensyn, hvilket viste sig at være en svær opgave. Reglerne er da også blevet udsat for en del kritik, som især har samlet sig om, at den ægtefælle, som har opsparet den mindste pension, ofte bliver pensionsmæssigt dårligt stillet på ægtefælleskiftet.

Dette speciale stiller derfor spørgsmålet: "hvordan behandles pensionsrettigheder i forbindelse med separation og skilsmisse, og er konsekvenserne hensigtsmæssige for den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælle?" Der foretages indledningsvist en kort gennemgang af den tidligere retstilstand for at belyse, hvorfor der var behov for nye regler om pensionsrettigheders behandling i forbindelse med separation og skilsmisse, hvorefter indholdet af de nye regler generelt undersøges. Fokus ligger dog på, hvordan den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle stilles på fællesboskiftet, og hvilke muligheder vedkommende har; det vil sige muligheden for fællesskabskompensationsopsparing, opfyldningsopsparing og især på kompensationsreglerne, som er det helt centrale punkt. Til slut undersøges ægtefællernes muligheder for selv at undgå pensionsmæssig urimelighed ved at aftale deling af pensionsrettighederne ved ægtepagt.

Det konkluderes i specialet, at de nye pensionsreglers mest centrale formål – nemlig at undgå de urimeligheder, som de tidligere regler medførte – opfyldes, men at der desværre opstår andre urimeligheder. Der findes i det nye regelsæt et udgangspunkt om forlods udtagelse af rimelige pensionsrettigheder, hvilket ofte medfører et rimeligt resultat, men i nogle tilfælde fører til, at den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle stilles urimeligt på fællesboskiftet. Det konkluderes, at dette i sig selv ikke er et stort problem, da RVL's pensionsregler har forsøgt at afbøde disse urimeligheder med bl.a. kompensationsregler. Disse har dog en begrænset rækkevidde og synes ikke at have nogen virkning i praksis. Dermed er det op til ægtefællerne selv at undgå pensionsmæssig urimelighed ved at foretage opfyldningsopsparing og fællesskabskompensationsopsparing samt ved at oprette ægtepagt om deling af pensionerne. Afsluttende konkluderes det derfor, at pensionsreglerne generelt set ikke er hensigtsmæssige for den pensionsmæssigt dårligst stillede, om end der findes muligheder for at sikre, at vedkommende ikke stilles urimeligt.

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	3
1.1. Problemformulering og afgrænsning	4
1.2. Baggrund for valget af specialeemne.....	4
1.3. Specialets opbygning	5
2. Kort om reglerne angående behandling af pensionsrettigheder før d. 1.1.2007	6
3. Gældende ret	8
3.1. Generelt om RVL § 16 b – 16 h.....	8
3.1.1. Reglernes baggrund.....	8
3.1.2. Kort oversigt over reglernes indhold	10
3.1.3. Generelt om reglernes anvendelse	11
3.2. Forlods udtagelse af rimelige pensionsrettigheder, jf. RVL § 16 b, stk. 1. ..	12
3.2.1. Sædvanlige pensionsrettigheder er rimelige	13
3.2.2. Vurdering af RVL § 16 b, stk. 1	15
3.2.3. Selvstændige erhvervsdrivende og andre grupper	21
3.2.4. Opfyldningsopsparing	23
3.2.5. Fællesskabskompensationsopsparing.....	25
3.2.6. Konklusion	25
3.3. Deling af ekstra pensionsrettigheder, jf. RVL § 16 b, stk. 3.....	27
3.4. Ægteskab af kortere varighed, jf. RVL § 16 c	27
3.5. Kompensationsmulighederne	28
3.5.1. Fællesskabskompensation, jf. RVL § 16 d	29
3.5.1.1. Formålet med fællesskabskompensation	29
3.5.1.2. Betingelser for fællesskabskompensation.....	30
3.5.1.2.1. Årsagen til den manglende pensionsopsparing. 30	
3.5.1.2.2. Mindre pensionsopsparing, end hvad der svarer til en rimelig pensionsordning	32
3.5.1.3. Begrænsninger angående fællesskabskompensation	33
3.5.1.3.1. Begrænsninger i RVL § 16 d, stk. 2	33
3.5.1.3.2. Begrænsninger i bemærkningerne	34
3.5.1.4. Vurdering af RVL § 16 d	36
3.5.1.5. Konklusion	38
3.5.2. Rimelighedskompensation, jf. RVL § 16 e.....	39
3.5.2.1. Formålet med rimelighedskompensation	39
3.5.2.2. Betingelser og begrænsninger	40
3.5.2.2.1. Ægteskab af længere varighed	40
3.5.2.2.2. Stor forskel på værdi af ægtefællernes pensionsopsparinger.....	41
3.5.2.2.3. Pensionsmæssigt urimeligt stillet.....	42
3.5.2.2.4. Kompensationens størrelse	44
3.5.2.3. Vurdering af RVL § 16 e	45
3.5.2.4. Konklusion	48
3.6. Muligheden for at oprette ægtepagt om deling, jf. RVL § 16 h, stk. 2.....	49
3.6.1. Formålet med aftale om deling	49
3.6.2. Begrænsningerne angående aftale om deling.....	50

3.6.2.1. Enighed mellem ægtefællerne.....	50
3.6.2.2. Kun visse pensionsrettigheder kan aftales ligedelt	50
3.6.2.3. Begrænsninger i aftalemulighederne	53
3.6.3. Konklusion	57
4. Konklusion.....	58
5. Perspektivering	61
Litteraturliste	62

1. Indledning

Den 1.1.2007 trådte der ved lov 483/2006 nye regler i kraft omkring pensionsrettigheds behandling ved separation og skilsmisse. Reglerne blev til efter lang tids reformovervejelser og skulle skabe en mere hensigtsmæssig retstilstand end den, som var blevet udarbejdet gennem retspraksis, jf. nærmere herom i afsnit 2, og de kom i hovedtræk til at medføre, at hver ægtefælle kan udtage sine *rimelige* pensionsrettigheder forlods, mens de pensionsrettigheder, der går ud over det rimelige (de *ekstra* pensionsrettigheder) skal deles med den anden ægtefælle. I forsøg på at afbøde, at ægtefællen med de mindste pensionsrettigheder blev urimeligt stillet, blev der fastsat kompensationsmuligheder, som muliggør, at vedkommende kan modtage et beløb fra den anden ægtefælle i visse tilfælde, ligesom der blev åbnet mulighed for at aftale deling af pensionsrettigheder ved ægtepagt.

Ved udarbejdelsen af lovændringen var man fokuseret på at foretage en afvejning mellem familiepolitiske og pensionspolitiske hensyn – en afvejning, som viste sig ganske vanskelig. Det nye regelsæt er blevet udsat for betydelig kritik både fra juristers side samt fra dagspressen, som bl.a. har udråbt lovændringen til ”Det største tyveri siden guldhornene”,¹ bl.a. fordi reglerne kan medføre, at den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælle i tilfælde af separation eller skilsmisse kommer til at stå uden eller kun med en beskeden pension, mens den anden ægtefælle udtager alle sine betydeligt større pensionsrettigheder. Den nævnte problemstilling har også fået kritikere til at kalde konsekvenserne af regelsættet for kønsdiskriminerende, da den pensionsmæssigt dårligst stillede oftest er kvinden. Andre problemstillinger, som også har fået en del opmærksomhed, er spørgsmålet omkring sondring mellem rimelige og

¹ ”Det største tyveri siden guldhornene”, Politiken, d. 28.12.2006.

ekstra pensionsrettigheder samt de værdiansættelses- og beregningsvanskeligheder, som pensionsreglerne afføder.

1.1. Problemformulering og afgrænsning

Dette speciale vil omhandle pensionsrettighedernes behandling ved separation og skilsmisse. Mere specifikt lyder problemformuleringen: ”hvordan behandles pensionsrettigheder i forbindelse med separation og skilsmisse, og er konsekvenserne hensigtsmæssige for den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælle?” Dette betyder, at fokus vil ligge på den ovennævnte problematik omkring det nye regelsæts konsekvenser for den ægtefælle, som har opsparet den mindste pension. Sondringen mellem rimelige og ekstra pensionsrettigheder bliver altså ikke central for specialet, selv om jeg dog vil berøre området kort. Hovedvægten ligger i stedet på, hvordan den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle stilles på fællesboskiftet, og hvilke muligheder vedkommende har; det vil sige muligheden for fællesskabskompensationsopsparing, opfyldningsopsparing og især på kompensationsreglerne, som er det helt centrale punkt. Til slut vil jeg nærmere undersøge ægtefællernes muligheder for selv at undgå pensionsmæssig urimelighed ved at aftale deling af pensionsrettighederne ved ægtepagt.

Da området for pensionsrettigheders behandling i forbindelse med separation og skilsmisse er ganske omfattende, og da ikke alle problemstillingerne er relevante for dette speciales fokus, er der nogle spørgsmål, som ikke vil blive behandlet. Således vil *allerede udbetalte pensionsrettigheder, selve delingen på skiftet, muligheden for at oprette særejeægtepagt omkring pensionsrettighederne* samt *processuelle spørgsmål* ikke blive gennemgået.

1.2. Baggrund for valget af specialeemne

De gældende regler om pensionsrettighedernes behandling ved separation og skilsmisse er forholdsvist nye og medfører stadig tvivl omkring retstilstanden på flere områder. Denne tvivl er desværre ikke blevet afklaret gennem retspraksis, som man kunne have håbet, hvorfor det er interessant at foretage en analyse af gældende ret indenfor behandlingen af pensionsrettigheder. Som nævnt ovenfor i afsnit 1. er reglerne blevet udsat for megen kritik, som bl.a. har gået på, at regelsættet ikke tilgodeser den

pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælle i tilstrækkelig grad, og at reglerne har en kønsdiskriminerende effekt, fordi det i de fleste situationer er kvinden, der har opsparet den mindste pension.² Jeg mener derfor, det er vigtigt at undersøge reglernes hensigtsmæssighed, og hvorvidt kritikken er berettiget. I det hele taget er det af stor betydning, hvordan pensionsopsparinger behandles i forbindelse med separation og skilsmisse, da der er meget store summer placeret heri. I betænkning 1466/2005 s. 19 angives det f.eks., at den samlede pensionsformue i Danmark udgjorde mere end 1.800 mia. kr. i 2004, mens den allerede i 2008 udgjorde knap 2.650 mia. kr.³ og er stadig stigende. Som følge af de nævnte grunde har jeg valgt at skrive speciale om pensionsrettighedernes behandling ved separation og skilsmisse med særligt fokus på konsekvenserne for den ægtefælle, der er pensionsmæssigt dårligst stillet.

1.3. Specialets opbygning

Indledningsvist vil jeg kort redegøre for, hvordan retstilstanden var, før de nye regler om pensionsrettigheders behandling ved separation og skilsmisse trådte i kraft, da dette er centralt for at forstå, hvorfor der var behov for nye regler. Herefter vil jeg behandle gældende ret ved først at foretage en kort introduktion af reglerne i RVL's §§ 16 b – 16 h, deres baggrund, indhold samt hvornår de helt generelt finder anvendelse. Som det næste vil jeg se nærmere på, i hvilket omfang ægtefællerne kan udtage deres pensionsrettigheder forlods på et skifte i anledning af separation og skilsmisse. Dette indebærer et studium af, hvad der skal forstås ved begrebet ”rimelige pensionsrettigheder”, jf. RVL § 16 b, stk. 1, samt af den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælles mulighed for at foretage såkaldt fællesskabskompensationsopsparing og opfyldningsopsparing. Efterfølgende vil delingen af de ”ekstra” pensionsrettigheder, som ikke kan udtages forlods, jf. RVL § 16 b, stk. 3, blive nævnt, og de særlige regler, der gælder for ægtepar af kortere varighed, jf. RVL § 16 c, vil blive undersøgt.

Som det næste vil jeg tage fat på de muligheder for kompensation, som ægtefællen med den mindste pensionsopsparing har. Dette betyder, at jeg vil se nær-

² Se bl.a. Kvinder sparer for lidt op til pension” fra <http://www.dinepenge.dk/pension/artikel/kvinderspares-lidt-pension>, og Jørgen U Grønberg på synopsis.dk, ”Kommentarer til retsvirkningslovens § 16 b”.

³ Jf. ”Pensionsformuen”, Skatteministeriet:
http://www.skm.dk/tal_statistik/skatter_og Afgifter/3324.html

mere på først fællesskabskompensation efter RVL § 16 d og herefter rimelighedskompensation efter RVL § 16 e med særlig fokus på de betingelser og begrænsninger, der er tilknyttet reglerne, og hvorvidt reglerne opfylder deres formål; at sørge for at ægtefællen ikke bliver urimeligt stillet. Endelig behandles ægtefællernes mulighed for at oprette ægtepagt om deling af deres pensionsopsparinger, jf. RVL § 16 h, hvor jeg især vil diskutere, hvilke begrænsninger der egentlig gælder ved oprettelsen heraf. Afslutningsvis foretages en generel konklusion omkring reglernes indhold og hensigtsmæssighed samt en kort perspektivering, hvor reglernes fremtidige betydning og forslag til ændringer diskuteres.

2. Kort om reglerne angående behandling af pensionsrettigheder før d. 1.1.2007

Før de nye regler om pensionsrettigheders behandling trådte i kraft, blev det afgjort efter RVL § 15, stk. 2, hvorvidt rettighederne skulle deles på ægtefælleskifte i anledning af separation og skilsmisse. Som udgangspunkt gælder der formuefællesskab i ægteskaber, jf. RVL § 15, stk. 1, således at ægtefællers respektive formuer skal ligedes imellem dem. Dette udgangspunkt modificeres i RVL § 15, stk. 2, som fastsætter, at reglerne om formuefællesskab kun finder anvendelse på rettigheder, som er uoverdragelige eller i øvrigt af personlig art, i den udstrækning, hvori det er foreneligt med de for disse rettigheder særlig gældende regler, og ifølge retspraksis skulle bl.a. pensionsrettigheders behandling på ægtefælleskiftet afgøres ud fra denne regel.⁴

§ 15, stk. 2 blev fortolket således, at det afgørende for, om en pensionsrettighed kunne udtages forlods, var, hvorvidt den var af en tilstrækkelig *personlig* karakter. For at være af personlig karakter var det afgørende, at rettigheden var livsbetinget – altså en ordning, der krævede, at ægtefællen var i live på udbetalingstidspunktet, og som fortsatte med at komme til udbetaling i ægtefællens levetid. Desuden krævede forlods udtagelse, at rettigheden havde karakter af løbende udbetalinger og tjente et aldersforsørgelsesformål.⁵ Fortolkningen førte til, at der kunne ske forlods udtagelse af pensionsrettigheder med denne løbende livsbetingede karakter, hvorimod kapital- og ratepensioner skulle ligedes. Retstilstanden var ret problema-

⁴ Jf. bl.a. UfR 1998.717 H samt UfR 1998.719 H, som omtales nærmere nedenfor.

⁵ Jf. betænkning 1293/1995, s. 53 f.

tisk, da den ofte førte til urimelige resultater, hvor den ene ægtefælle skulle dele sin rate- eller kapitalpension med den anden ægtefælle, der havde en løbende, livsbetinget ordning, som vedkommende kunne udtage uden deling.⁶

To højesteretsdomme fra 1998 illustrerer den ovennævnte problemstilling:

I UfR 1998.717 H blev M og H skilt efter ca. 20 års ægteskab. H havde en kapitalpension af en værdi på ca. 351.000 kr., mens M havde en kapitalpension på ca. 48.000 kr. samt en tjenestemandspension. Tvisten gik på, hvorvidt H skulle dele sin pension med M, hvis tjenestemandspension ikke skulle ligedeles efter dagældende retspraksis. Landsretten fandt, at H's kapitalpension ikke var omfattet af RVL § 15, stk. 2 og derfor skulle indgå i delingen på fællesboskiftet. Retten udtalte, at rimelighedsbetragtninger ikke kunne føre til et andet resultat. Sagen kom herefter for Højesteret, som gjorde opmærksom på, at Justitsministeriet d. 4. februar 1998 havde nedsat et ægtefællepensionsudvalg, og man udtalte: "Højesteret tiltræder, at H's kapitalpension efter hidtidig praksis ikke i medfør af RVL § 15, stk. 2, kan holdes uden for fællesboet ved skifte i forbindelse med separation og skilsmisse. Det af Justitsministeriet nu nedsatte ægtefællepensionsudvalg skal blandt andet overveje behovet for >>en særskilt lovmæssig regulering af pensioners og forsikringsrettigheders behandling på skifte i forbindelse med separation og skilsmisse<<. På denne baggrund bør en eventuel ændring af hidtidig praksis afvente resultatet af udvalgets arbejde. Højesteret stadfæster derfor dommen."

En lignede problemstilling gjorde sig gældende i UfR 1998.719 H, hvor et ægtepar blev skilt efter ca. 10 års ægteskab. H havde som led i sit ansættelsesforhold en pensionsopsparing på en værdi af ca. 474.000 kr., og M havde to rateforsikringer med en tilbagekøbsværdi af ca. 237.000 kr. i alt. Landsretten fandt, at H's pensionsordning var omfattet af RVL § 15, stk. 2 og kunne udtages forlods, mens dette ikke var tilfældet for M's pensionsforsikringer, der altså skulle ligedeles. Sagen blev anket til Højesteret, der udtalte: "Højesteret tiltræder – i overensstemmelse med det af parterne anførte – at det efter hidtidig praksis er således, at H's pensionsordning i medfør af retsvirkningslovens § 15, stk. 2, holdes uden for fællesboet ved skifte i forbindelse med separation og skilsmisse, medens dette ikke er tilfældet for så vidt angår M's pensionsforsikring." Højesteret henlede herefter opmærksomheden på det netop nedsatte ægtefællepensionsudvalg og fastslog: "På denne baggrund bør en eventuel ændring af hidtidig praksis afvente resultatet af udvalgets arbejde". Højesteret stadfæstede herefter dommen.

Dommene viser altså, at den hidtidige retspraksis medførte urimelige resultater i nogle situationer, hvilket domstolene da også var opmærksomme på. Da der i 1998 var blevet nedsat et udvalg, som bl.a. skulle tage stilling til, om der skulle udarbejdes nye regler omkring behandlingen af pensionsrettigheder i forbindelse med separation og skilsmisse, ville domstolene dog afvente en eventuel lovændring frem for at danne en ny retspraksis.

Den dagældende retstilstand var ikke blot uhensigtsmæssig, fordi den kunne føre til urimelige resultater, men også fordi pensionsordningerne havde gennemgået en stor udvikling siden indførelsen af RVL, som retspraksis hvilede på.

⁶ Det skal bemærkes, at når en ægtefælle kunne udtage sine pensionsrettigheder forlods, så havde den anden ægtefælle visse muligheder for at undgå at blive urimeligt stillet i medfør af RVL § 23, stk. 2, ægteskabslovens § 56 og fællesboskiftelovens § 69 a, jf. betænkning 1466/2005, s. 102 ff. (herefter benævnt "betænkningen").

F.eks. var kapital- og ratepensioner blevet meget udbredte, hvorved det ikke længere blot var undtagelsesvist, at en ægtefælle ejede pensionsordninger, der skulle ligestilles.⁷ Desuden blev forskellene mellem de eksisterende pensionsformer efterhånden mindre og mindre tydelige, bl.a. pga. muligheden for at konvertere pensionsordninger – eksempelvis fra en rateordning til en løbende, livsbetinget pension. Det syntes således ikke længere så hensigtsmæssigt at lade ordningens karakter være afgørende for, om den skulle deles eller ej, da denne karakter kunne ændres. I stedet ville det være mere rimeligt at tage ægtefællernes samlede pensionsmæssige situation i betragtning ved afgørelsen af deres behandling på fællesboskiftet.⁸ Endelig havde familiemønstrene ændret sig betydeligt, da kvinder i dag har en meget større erhvervsfrekvens og derfor også i højere grad selv ejer pensionsopsparinger. Det var altså ikke længere blot et spørgsmål om at behandle mandens pensionsrettigheder, men begge ægtefællernes forskelligartede ordninger.⁹

3. Gældende ret

3.1. Generelt om RVL § 16 b – 16 h

3.1.1. Reglernes baggrund

Som beskrevet i afsnit 2 var der behov for nye regler angående pensionsrettigheders behandling ved separation og skilsmisse, men det var ikke først i slutningen af 90'erne, at pensionsrettigheder gav anledning til reformovervejelser. Allerede i 1968 afgav Ægteskabsudvalget af 1957 betænkning nr. 501/1968 (bet. V), som indeholdt forslag til lovregulering på området. Senere blev der i 1986 nedsat et embedsmandsudvalg, som frembragte en rapport omkring behandlingen af visse pensionsformers behandling på fællesboskiftet. I 1995 afgav ”Udvalget om lovgivning om pensionsoverførsler” betænkning 1293/1995, hvori flertallet af medlemmerne var enige om, at der var behov for samlet lovregulering på området, men udvalget kunne ikke komme med et lovforslag hertil, da dette lå uden for kommissoriet. Samme år fremsendte Advokatrådet en redegørelse om pensionsrettigheders behandling på ægtefælleskiftet til

⁷ Jf. bemærkningerne til lovforslag 146, s. 3, spalte 2 f, herefter benævnt ”bemærkningerne”.

⁸ Jf. Ingrid Lund-Andersen, Noe Munck og Irene Nørgaard, ”Familiernet”, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 5. udgave, 2003, s. 551 (herefter benævnt ”Familiernet”).

⁹ Jf. betænkningen, s. 170.

Justitsministeriet, og heri var der angivet et lovudkast.¹⁰ I 1998 blev Ægtefællepensionsudvalget nedsat med det kommissorium at ”overveje behovet for særskilt lovmæssig regulering af pensioners og forsikringsrettigheders behandling på skifte i anledning af den ene ægtefælles død og i forbindelse med separation og skilsmisse og i givet fald fremkomme med forslag til udformningen af denne regulering.”¹¹ Dette arbejde resulterede i betænkning 1466/2005, som lov nr. 483/2006 hviler på.

Det fremgår af de mange reformovervejelser, der har været igennem tiderne, at det ikke har været nogen simpel opgave at få udarbejdet en tilfredsstillende løsning for pensionsordningers behandling på fællesboskiftet. Grunden hertil er, at når man arbejder med pensionsrettigheder, arbejder man samtidigt med nogle ganske modsatrettede hensyn, nemlig de familiepolitiske og de pensionspolitiske. I bemærkningerne til lovforslaget anføres det, at ”det familiepolitiske hensyn vedrører sikring af familiens enkelte medlemmers økonomiske tryghed og en lige værdsættelse af hus- og omsorgsarbejde med pengeindtjening.”¹² De familiepolitiske hensyn taler derfor for, at pensioner skal ligedeles ligesom resten af fællesejet, hvorved ægtefællerne får lige store pensionsværdier, uanset hvem der har foretaget opsparingen, og uanset hvor store deres respektive pensionsrettigheder måtte være. Ægtefællerne vil således kunne indrette deres fælles liv uden at overveje de pensionsmæssige konsekvenser, som det f.eks. ville have, hvis hustruen blev gående hjemme uden at opspare pension, mens manden var på arbejdsmarkedet og foretog pensionsopsparing.

De pensionspolitiske hensyn taler derimod for, at hver ægtefælle udtager sine pensionsrettigheder forlods – altså en fravigelse af udgangspunktet om formuefællesskab og lighedeling. Dette skyldes, at de pensionspolitiske hensyn lægger mere vægt på pensioners formål, nemlig alderdomsforsørgelse af den ægtefælle, som har oprettet ordningen, og herved tages der også hensyn til, at pensioner er tilpasset den enkelte persons behov for forsørgelse ved pensionering.¹³ Hvis man følger en løsningsmodel, som tillader forlodsudtagelse af alle pensionsrettigheder, vil det altså betyde, at det udelukkende er op til ægtefællerne selv at sørge for, at de hver især vil være tilfredsstillende stillet pensionsmæssigt i tilfælde af separation eller skilsmisse.

¹⁰ Jf. ”Familiereferat”, s. 527 f.

¹¹ Jf. betænkningen, s. 11.

¹² Jf. bemærkningerne, s. 7, spalte 2.

¹³ Jf. bemærkningerne, s. 7, spalte 2.

Ægtefællepensionsudvalget overvejede forskellige løsningsmodeller, da man udarbejdede de nye regler om pensionsrettigheders behandling.¹⁴ Disse modeller bestod bl.a. af de to ovennævnte – og meget modsatrettede – grundmodeller. Der var dog enighed om, at begge løsninger medførte problemer,¹⁵ hvorfor man overvejede forskellige former for mellemløsninger, som skulle afveje de familiepolitiske og pensionspolitiske hensyn. Afvejningen gav anledning til stor uenighed,¹⁶ og resultatet blev, at reglerne tager et pensionspolitisk udgangspunkt med forlodsudtagelse af pensionsrettigheder, mens der er fastsat modifikationer, som er præget af familiepolitiske hensyn.

3.1.2. Kort oversigt over reglernes indhold

Pensionsrettigheder, som er fælleseje, er stadig at anse for § 15, stk. 2-rettigheder, der er blot den forskel, at der nu er fastsat specifikke regler i RVL for pensionsrettighedernes behandling på fællesboskiftet. Hovedreglen er herefter, at hver ægtefælle ifølge RVL § 16 b, stk. 1 udtager sine *rimelige* pensionsrettigheder forlods af fællesboet ved skifte i anledning af separation, skilsmisse eller bosondring. Det forhold, at forlodsudtagelsen alene gælder for *rimelige* pensioner, er et forsøg på at foretage en familiepolitisk modifikation til det pensionspolitiske udgangspunkt, og det fremgår således af § 16 b, stk. 3, at værdien af de øvrige pensioner indgår i delingen af fællesboet.

Der er fastsat en række undtagelser til den i § 16 b opstillede hovedregel. For det første udtager ægtefællerne *alle* pensionsrettigheder forlods, hvis ægteskabet har været af kortere varighed, jf. RVL § 16 c, stk. 1. For det andet kan skifteretten i medfør af RVL §§ 16 d og e bestemme, at den ene ægtefælle skal betale såkaldt fællesskabskompensation og rimelighedskompensation til den anden i visse til-

¹⁴ Jf. nærmere om de forskellige løsningsmodeller i betænkningen, s. 171 – 188.

¹⁵ F.eks. tog ligedelingsmodellen ikke hensyn til, at bl.a. aldersforskel imellem ægtefællerne kunne betyde, at en ligedeling ville være helt urimelig. En ældre ægtefælle vil typisk have opsparet en større pension og have kortere tid tilbage til at opspare i end den yngre ægtefælle. Se også nærmere herom nedenfor på s. 17 f. Forlodsudtagelse af samtlige pensioner kunne på den anden side også medføre urimelighed, hvis f.eks. den ene ægtefælle har opsparet pensioner, som vedkommende kan udtage forlods, mens den anden ikke har foretaget opsparing overhovedet, fordi vedkommende har været hjemmegående, jf. betænkningen, s. 172 – 174.

¹⁶ Jf. betænkningen, s. 186.

fælde. Kompensationsmulighederne er præget af familiepolitiske hensyn og skal afbøde de urimeligheder, som et udgangspunkt om forlods udtagelse kan medføre.

Herudover findes der regler i RVL § 16 f og § 16 g om, hvorledes delingen på skiftet skal foretages, og endelig er der i RVL § 16 h fastsat mulighed for, at ægtefællerne kan aftale, at pensionsrettighederne skal være særeje eller indgå i delingen af fællesboet.

3.1.3. Generelt om reglernes anvendelse

Reglerne i RVL §§ 16 b – 16 e finder kun anvendelse på pensionsrettigheder, som er fælleseje, hvorved bestemmelserne sættes ud af spil, hvis ægtefællerne aftaler særeje angående deres pensionsordninger. Der er ikke nogen endelig definition af pensionsrettigheder i loven eller bemærkningerne,¹⁷ men generelt omfatter §§ 16 b – 16 g alle pensionsrettigheder, uafhængigt af art, ”herunder udbetalingsvilkår (éngangs-, rate- eller løbende udbetaling mv.), og uanset, om pensionsopsparingen er obligatorisk eller frivillig, privat eller en arbejdsmarkedspensionsordning, en tjenestemandspension, ATP-ordning, indekskontrakt mv.” Pensionslignende rettigheder som f.eks. visse forsikringsordninger med opsparing er derimod ikke omfattet.¹⁸ Irene Nørgaard anfører, at pensionsrettighedens formål – nemlig alderdomsforsørgelse – er afgørende for, hvorvidt reglerne finder anvendelse, hvorved bl.a. også efterløn efter de nugældende regler må anses for omfattet.¹⁹

Fællesboskiftelovens § 68, stk. 1 fastsætter, at der kun skal ske lighedeling af bodele, som viser overskud. Konsekvensen af dette princip er, at hvis en ægtefælles fællesbo (inklusive pensionsrettigheder) er negativt, skal vedkommende ikke aflevere noget til den anden ægtefælle i forbindelse med fællesboskifte. En insolvent ægtefælles pensionsordning skal derfor ikke deles, og vedkommende skal ikke betale kompensationsbeløb efter RVL §§ 16 d eller 16 e.²⁰

Man skal også være opmærksom på, at det alene er ægtefællen med de største fællesejerpensionsrettigheder, som kan komme til at betale et beløb til sin ægte-

¹⁷ Dette kritiseres af Jørgen U. Grønberg på synopsis.dk, ”Oversigt over 30 kritikpunkter og uafklarede spørgsmål vedrørende pensionsdelingsreformen i 2006”, punkt 1.

¹⁸ Jf. betænkningen, s. 188.

¹⁹ Jf. Nørgaard, Irene, ”Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død”, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 1. udgave, 2007, s. 24. Herefter benævnt ”Irene Nørgaard”.

²⁰ Jf. bemærkningerne s. 16, spalte 1, og s. 17, spalte 1.

fælle. Ægtefællen med de mindste fællesejerpensioner skal derimod som absolut udgangspunkt ikke aflevere noget af sine pensioner til den anden.²¹ Ægtefællen med de mindste fællesejerpensionsrettigheder kan derfor normalt ikke afkræves fællesskabskompensation²² og aldrig rimelighedskompensation, da den kompensationsbetalende ægtefælles pensioner skal have en større værdi end den kompensationsberettigedes pensioner, jf. RVL § 16 e, stk. 1, nr. 2.

Endelig skal der ikke ske udligning af mindre forskelle i værdien af ægtefællers pensionsrettigheder,²³ og alle beløb fastsættes skønmæssigt, både for så vidt angår bedømmelsen af, hvad der må anses for at være en ”rimelig” pension, samt ved fastlæggelsen af kompensationsbeløb.

3.2. Forlods udtagelse af rimelige pensionsrettigheder, jf. RVL § 16 b, stk. 1.

I RVL § 16 b, stk. 1 bestemmes det, at ved separation eller skilsmisse udtager ægtefællerne hver især deres rimelige pensionsrettigheder forlods af fællesboet.²⁴ Værdien af pensionsrettigheder ud over det rimelige (de ”ekstra” pensionsrettigheder) indgår derimod i delingen af fællesboet, jf. RVL § 16 b, stk. 3. Det centrale for, hvorvidt en pensionsordning kan udtages forlods, er således, om den er ”rimelig”; et begreb, som overlader afgørelsen om forlodsudtagelse til et vist skøn. Som nævnt har man valgt at begrænse forlodsudtagelsen således, da det pensionsmæssige udgangspunkt om forlods udtagelse er en fravigelse af den altovervejende hovedregel om ligedeling af fællesejet på fællesboskiftet, og da det ellers kunne medføre betydelige urimeligheder, hvis den ene ægtefælle var langt bedre pensionsmæssigt stillet end den anden.²⁵ § 16 b, stk. 1 forsøger således at balancere mellem de to ovenfor nævnte grundmodeller om forlodsudtagelse og ligedeling ved kun at lade rimelige pensioner uden for deling. Herefter er spørgsmålet blot, hvad der egentlig skal forstås ved begrebet ”rimelige”,

²¹ Jf. Irene Nørgaard, s. 25.

²² Jf. bemærkningerne, s. 16, spalte 1, som fastsætter, at fællesskabskompensation som udgangspunkt kun bør bringe den kompensationsberettigede op på den anden ægtefælles samlede pensionsmæssige niveau.

²³ Jf. bemærkningerne, s. 8, spalte 1.

²⁴ Med hensyn til allerede udbetalte beløb er det fastsat i RVL § 16 b, stk. 2, hvorledes disse behandles.

²⁵ Se betænkningen, s. 188 samt ovenfor i afsnit 3.1.1.

og denne fortolkning afhænger af bemærkningerne, betænkningen og teorien, da der endnu ikke forefindes retspraksis på området.

3.2.1. Sædvanlige pensionsrettigheder er rimelige

Ifølge bemærkningerne er alle sædvanlige arbejdsmarkedspensioner rimelige, hvilket begrundes i, at ordninger aftalt mellem arbejdsmarkedets parter må anses som udtryk for det almindeligt accepterede pensionsniveau for ægtefællen, når man tager vedkommendes uddannelse og arbejdssituation i betragtning.²⁶ Det anføres også, at selv om ægtefællen ikke har en pension i medfør af sin ansættelse, vil regelmæssige indbetalinger, som størrelsesmæssigt svarer til det sædvanlige for en arbejdsmarkedspensionsordning inden for det relevante uddannelses- og arbejdsområde, blive anset for rimelige, hvorved den pågældende pension kan udtages forlods.²⁷ I sådan et tilfælde må man altså tage i betragtning, hvad grupper, som er sammenlignelige med ægtefællen, sædvanligvis indbetaler til deres pensionsopsparinger.²⁸ Lisbeth Faurdal mener, at denne adgang til at forlodsudtage pensionsrettigheder, som svarer til sædvanlige arbejdsmarkedspensionsordninger, kun gælder i de tilfælde, hvor der inden for ægtefællens uddannelses- og arbejdsområde sædvanligvis er aftalt overenskomst med pensionsbidrag. Hvis der derimod ikke normalt er en sådan overenskomst på området, er det op til et skøn, hvorvidt indbetalingerne er rimelige på baggrund af ægtefællens uddannelse og arbejde.²⁹ Disse indbetalinger skal i øvrigt være af en vis regelmæssighed.³⁰

Ægtefællen kan også indbetale beløb svarende til sædvanlige indbetalinger, selvom den pågældende ikke er under ansættelse på tidspunktet, hvor beløbene indsættes. Hvis en ægtefælle derimod har foretaget pensionsindbetalinger, der medfører en større dækningsgrad, end vedkommendes sædvanlige arbejdsmarkedspension f.eks. ville indebære, skal denne ekstra opsparing indgå i lighedelingen, da den ikke

²⁶ Med hensyn til selvstændige erhvervsdrivende og grupper med atypiske opsparingsforløb henvises til afsnit 3.2.3.

²⁷ Jf. Bemærkningerne, s. 15, spalte 1.

²⁸ Jf. Irene Nørgaard, s. 29.

²⁹ Jf. Faurdal, Lisbeth, "Nye regler om behandling af pensionsordninger ved separation og skilsmisse" i Andersen, Lennart Lyng (red.), "Kapitalmarked og kunderelationer – hilsener til Lars Gorton", Forlaget Thomson, 1. udgave 2007, s. 29 og 31. Herefter benævnt "Lisbeth Faurdal".

³⁰ Jf. Familie- og Forbrugerministerens svar på spørgsmål nr. 1, REU L 146, hvor det anføres, at en kapital- eller ratepension er rimelig, hvis der er tale om et kontinuerligt og for den pågældende sædvanligt indbetalingsmønster- og forløb.

anses for rimelig. Desuden er udgangspunktet, at man ikke kan ”indhente” manglende opsparing. Der skal derfor ske lighedeling af ekstra opsparing, selvom ægtefællen har foretaget den som følge af, at vedkommende vil kompensere for en sen påbegyndelse af pensionsopsparing, fordi der ikke har været pensionsdækning på ægtefællens arbejdsområde, fordi der har været beskedne indbetalingsprocenter, eller fordi at vedkommende er kommet sent ind på arbejdsmarkedet.^{31 32} Man kan normalt heller ikke foretage sin pensionsopsparing ved at foretage nogle enkelte store indskud på en ratepension – dette vil ikke anses for sædvanlige indbetalinger. Med hensyn til ekstra pensionsindbetalinger pga. ekstra arbejde som overarbejde eller biarbejde anfører Irene Nørgaard, at området for rimelige pensionsrettigheder ikke udvides i denne forbindelse, men at det afgørende formentligt må være, om den øgede lønindtægt sædvanligvis medfører ekstra pensionsindbetalinger, og hvis dette er tilfældet, vil den ekstra indbetaling være rimelig.³³

Men ved vurderingen af om en ægtefælles indbetalinger er rimelige, skal man altså se på, hvilke beløb der sædvanligvis indbetales på indbetalingstidspunktet inden for vedkommendes arbejdsområde – og disse beløb vil herefter være det rimelige. Det vil sige, at afgørelsen ikke afhænger af generelle anskuelser, som f.eks. det gennemsnitlige pensionsniveau, men derimod af en mere objektiv faktor. Betænkningen anfører, at dette netop har sin baggrund i, at man ønskede at tilvejebringe en så objektiv målestok som mulig for vurderingen af, om en pensionsrettighed var rimelig.³⁴

Det er ikke alene den opsparende ægtefælles situation, der er afgørende for, hvorvidt dennes pensionsordning er rimelig. Ud over vedkommendes uddannelses- og arbejdsmæssige forhold lægger man således også vægt på ægtefællernes samlede situation, hvilket bl.a. betyder, at man kan foretage opsparing ud over det ellers rimelige, forudsat at de yderligere indbetalinger blot bringer én op på samme pensionsmæssige niveau som éns ægtefælle, og forudsat at de økonomiske forhold i ægte-

³¹ Jf. betænkningen, s. 189 f.

³² Dette kritiseres af Jørgen U. Grønborg på synopsis.dk, ”Oversigt over 30 kritikpunkter og uafklarede spørgsmål vedrørende pensionsdelingsreformen i 2006”, punkt 14, samt af Nielsen, Linda, ”Skilsmisseret – de økonomiske forhold”, Forlaget Thomson, 1. udgave, 2008, s. 175, (herefter benævnt ”Linda Nielsen”) som mener, at man i hvert fald bør acceptere forhøjede bidrag som følge af sen påbegyndelse af pensionsopsparing.

³³ Jf. Irene Nørgaard, s. 30 f.

³⁴ Betænkningen, s. 190 samt Irene Nørgaard, s. 28 f.

skabet tilsiger det.³⁵ En anden konsekvens af, at ægtefællernes samlede situation skal tages i betragtning, er, at hvis der er foretaget pensionsopsparing ud over det rimelige hos begge parter, skal der kun ske lighed af differencen imellem værdien af disse ekstra opsparinger.³⁶

3.2.2. Vurdering af RVL § 16 b, stk. 1

Hovedreglen om forlods udtagelse af rimelige pensionsrettigheder er blevet udsat for en del kritik, som bl.a. har rettet sig mod, at reglen er en fravigelse af udgangspunktet om formuefællesskab, som ellers eksisterer i ægteskaber. Ægtepar har således en antagelse om, at de skal dele alt, som de ejer, medmindre de selv gør noget aktivt, og kritikere mener derfor, at det er uhensigtsmæssigt, at man har flyttet ca. 650 mia. ud af formuefællesskabet.³⁷ De 650 mia. kr. er et skønnet tal, som Jørgen U. Grønberg kommer frem til ved at finde de samlede pensionsværdier pr. 31.12.2006, som skulle lignedes efter tidligere ret (altså bl.a. kapitalpensionsordningerne). 60 % af denne pensionsformue tilhører ifølge Grønbergs skøn ægtefæller med formuefællesskab, hvorved han konkluderer, at pensionsværdier for ca. 713 mia. kr. tidligere skulle lignedes. Efter endnu et skøn fastslår han, at omkring 650 mia. kr. heraf i dag vil anses for rimelige pensionsordninger, hvorved de ikke skal lignedes længere.³⁸

Der foreligger en del usikkerhed omkring, hvor store værdier, der egentlig er flyttet ud af formuefællesskabet, da det i forbindelse med den ovenfor nævnte beregning ikke oplyses, hvordan man er kommet frem til værdien af de pensioner, som skulle deles efter de tidligere gældende regler. Desuden hviler beløbet på 650 mia. kr. alene på et skøn, og det uddybes ikke, hvilket grundlag dette skøn foretages på. Endelig skal man være opmærksom på, at det i medfør af gældende ret kan forekomme, at man skal dele (en del af) sin livsbetingede, løbende pension med sin ægtefælle på fællesboskiftet. Dette vil være tilfældet, hvis opsparingen ikke er rimelig. Tidligere kunne man derimod udtage samtlige af de løbende livsbetingede pensions-

³⁵ Se nærmere nedenfor i afsnit 3.2.4. og 3.2.5. om opfyldningsopsparing og fællesskabskompensationsopsparing.

³⁶ Jf. bemærkningerne, s. 15, spalte 1.

³⁷ Jf. f.eks. "Det største tyveri siden guldhornene", Politiken, d. 28.12.2006, samt Jørgen U. Grønberg på synopsis.dk, "Kommentarer til retsvirkningslovens § 16 b", s. 2.

³⁸ Se nærmere om tallene på synopsis.dk, "Kommentarer til retsvirkningslovens § 16 b", s. 2 f.

rettigheder forlods. Det betyder, at der ikke blot flyttes pensionsværdier ud af formuefællesskabet; der *indskydes* også pensionsværdier, som ikke tidligere skulle lignedes.

Over for argumentet omkring, at de nye regler indebærer en fravigelse af udgangspunktet om formuefællesskab, kan man indvende, at der jo heller ikke før indførelsen af RVL § 16 b gjaldt et princip om lighedeling af samtlige pensionsrettigheder. Det er altså ikke noget nyt, at man ikke automatisk kan forvente at få halvdelen af alle ens ægtefælles pensioner; nu gælder der bare andre regler for, hvilke rettigheder parterne kan udtages forlods, og disse nye regler skal ægtefællerne selvfølgelig være klar over.

Hvis man i stedet havde indført en regel om lighedeling af alle pensioner ville det i øvrigt også have medført urimeligheder. F.eks. tager lighedelingsmodellen ikke hensyn til, at bl.a. aldersforskel imellem to ægtefæller kan betyde, at lighedeling er helt urimelig. En ældre ægtefælle vil typisk have opsparet en større pension, men have kortere tid tilbage til at opspare i end den yngre ægtefælle. Hvis den ældre part skulle dele hele sin pensionsopsparing med sin ægtefælle på fællesboskiftet, vil det være vanskeligt for førstnævnte at nå at få opsparet en rimelig pension igen inden pensionsalderen, mens den yngre part har tid til at oparbejde en rimelig pension. I sådan et tilfælde bliver den ældre ægtefælle altså urimeligt stillet, hvis der skal ske lighedeling. Det samme problem kan opstå, hvis der f.eks. er forskellig pensioneringsalder inden for to jævnaldrende ægtefællers erhverv. Ægtefællen, som har længere tid til pension, vil alt andet lige have mere tid til at foretage yderligere opsparing, hvorved en lighedeling på fællesboskifte alligevel ikke vil ligestille ægtefællerne pensionsmæssigt.³⁹

I øvrigt skal man være opmærksom på, at blot fordi ægtefællernes pensionsordninger ikke behandles som fælleseje, så betyder det ikke nødvendigvis, at de hver især udtager pensionsværdier af stor størrelsesmæssig forskel. Familie- og Forbrugerministeriet anfører, at mange ægtefæller har nogenlunde sammenlignelige pensionsordninger, således at parterne i sidste ende udtager pensionsrettigheder af nogenlunde lige store værdier.⁴⁰ På denne måde ender ægtefællerne i mange tilfælde med det samme pensionsmæssige resultat, som de ville have endt med, hvis pensionerne skulle have været behandlet som formuefællesskabet. Kritikere mener dog, at der net-

³⁹ Jf. betænkningen, s. 172 f.

⁴⁰ Jf. Forbruger- og Familienministerens svar på spørgsmål 1, REU L 146.

op ikke findes en sådan ensartethed imellem ægtefællers pensionsordninger, jf. nærmere herom i det følgende.

Det er fremhævet af mange kritikere, at der ofte vil være store værdimæssige forskelle imellem ægtefællers respektive pensionsrettigheder, og at RVL § 16 b ikke tager tilstrækkeligt hensyn til den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælle. Der kan tænkes tilfælde, hvor den ene ægtefælle har opsparet en rimelig pension, mens den anden slet ikke har foretaget pensionsopsparing eller kun en meget lille en. I sådan en situation vil ægtefællen med den mindste pension være ret dårligt stillet pensionsmæssigt, da begge parter hver udtager deres respektive ordninger.⁴¹ Det kan oven i købet ske, at den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle har foretaget sin opsparing i fast ejendom, som er fælleseje, hvorved vedkommende skal dele værdien heraf med den anden ægtefælle, som derimod udtager sin tilsvarende opsparing forlods, da den har karakter af en rimelig pension.⁴²

Indvendingerne om, at RVL § 16 b, stk. 1 stiller ægtefællen med den mindste pension dårligt, er til en vis grad berettigede, da man risikerer, at den ene ægtefælle kommer ud af ægteskabet med pensionsværdier, der forholdsvis er ringere end den andens. Dog bør reglen ses i sin sammenhæng. For det første skal den ses på baggrund af den tidligere retstilstand, som medførte situationer, hvor den ene ægtefælle udtog sin løbende livsbetingede pension, hvorimod den anden skulle dele sin kapital- og/eller ratepension. Den nye regel skulle undgå denne urimelige retsstilling og forsøger at gøre det ved at lade hver ægtefælle udtage sin rimelige pension – herefter er det op til den enkelte at sørge for at få opsparet sådan en rimelig pension. I det hele taget har ægtefæller mulighed for at undgå urimeligheder ved selv at gøre noget aktivt: man kan foretage fællesskabskompensationsopsparing, opfyldningsopsparing, og hvis den anden ægtefælle tillader det, kan man oprette en ægtepagt om, at pensionerne skal lignedes.⁴³ Der er også direkte i RVL fastsat kompensationsregler, som skal afhjælpe, at den ene ægtefælle stilles urimeligt, men disse regler har desværre begrænset virkning, jf. nærmere nedenfor i afsnit 3.5, hvorved det altså i høj grad afhænger af den enkelte ægtefælle at sikre sig mod urimeligheder.

⁴¹ Jf. Linda Nielsen, s. 208.

⁴² Jf. Jørgen U. Grønborg på synopsis.dk, ”Kommentarer til retsvirkningslovens § 16 b”, s. 3.

⁴³ Se nærmere herom nedenfor i afsnit 3.2.4., 3.2.5. og 3.6.

Men RVL § 16 b er ikke alene blevet kritiseret for at indebære en uhen-sigtsmæssig stilling for den pensionsmæssigt dårligst stillede; den er tillige blevet be-skyldt for at have en kønsdiskriminerende virkning, da det oftest er kvinderne, der har opsparet mindst i pension.⁴⁴ Det fremgår da også af et notat udarbejdet af Beskæfti-gelsesministeriet, at mænd i 2005 havde en 31 % højere samlet pensionsformue end kvinder i alderen 25 – 64 år; et resultat af at mænd tjener mere og derfor indbetaler højere bidrag til arbejdsmarkedspensioner, samt af at kvinder generelt har en mindre tilknytning til arbejdsmarkedet pga. bl.a. barsel.⁴⁵ I en undersøgelse foretaget af Skat-teministeriet anføres det desuden, at stort set lige mange gifte mænd og kvinder fore-tog pensionsopsparing i 2005, men at de gifte mænds indskud var ca. 80 % større end kvindernes!⁴⁶ Fra Familie- og Forbrugerministeriets side lyder det dog, at udviklingen i pensionsdækningen på arbejdsmarkedet på sigt må forventes at udjævne forskellen, ligesom man – som tidligere nævnt – anfører, at de pensionsmæssige forskelle ægte-fællerne imellem faktisk ikke er så store i sidste ende.⁴⁷ På trods af de ovennævnte tal ser det da heller ikke ud til, at forskellen er så stor, som det ellers kunne tyde på. Så-ledes viser nyere tal, at en 60-årig kvinde i gennemsnit har opsparet ca. 120.000 kr. mindre i pension end en 60-årig mand. Kvinder opsparer altså mindre, men det er ik-ke så slemt, som man kunne frygte.⁴⁸

Ikke desto mindre er det uheldigt, at hovedreglen om forlodsudtagelse af rimelige pensionsordninger oftere stiller kvinderne dårligst, men det skal under-streges, at bestemmelsen ikke i sig selv er kønsdiskriminerende – det er virkningerne heraf derimod.⁴⁹ Problemet ligger i, at der som ovenfor beskrevet er forskelle imellem mænd og kvinder på arbejdsmarkedet, bl.a. når det kommer til løn, arbejdstid og til-knytning til arbejdsmarkedet, og så længe disse forskelle eksisterer, vil kvinder op-spare mindre i pension. Det vil sige, at det ikke er pga. selve pensionssystemet, at

⁴⁴ Jf. f.eks. Jørgen U. Grønberg på synopsis.dk, ”Kommentarer til retsvirkningslovens § 16 b”, s. 3.

⁴⁵ Jf. Notat om mænds og kvinders pensionsformuer mv., Det Politisk-økonomiske Udvalg, Arbejds-markedsudvalget 2009-10, PØU alm. del Bilag 25 AMU alm. del Bilag 2.

⁴⁶ Jf. ”Pensionsindskyderne fordelt efter køn og civilstand”, Skatteministeriet:
www.skm.dk/tal_statistik/skatter_og Afgifter/pensionsopsparingi2005/6746/

⁴⁷ Jf. Familie- og Forbrugerministerens svar på spørgsmål nr. 29 samt spørgsmål nr. 1, REU L 146.

⁴⁸ Jf. Myte at mænd sidder på pensionsformuen på:

<http://www.dr.dk/Nyheder/Penge/2010/03/16/170838.html>

⁴⁹ Jf. f.eks. Lisbeth Faurdal, s. 51.

kvinder har mindre pensionsopsparinger end mænd; der er nærmere tale om et problem, som skal løses gennem generel ligestilling.⁵⁰

Spørgsmålet er desuden, om det overhovedet er et problem, at kvinder har mindre pensionsopsparinger. Dorrit Sylvest Nielsen understreger således, at kvinder generelt set er lavere lønnet end deres mænd, og at det sammenholdt med dette faktum er knap så urimeligt, at kvinderne til sin tid også får mindre pensionsudbetalinger – disse træder jo netop i stedet for deres løn.⁵¹ Til dette argument kunne man sige, at det er ærgerligt, at kvinder skal stilles ringere end mænd både lønmæssigt samt pensionsmæssigt. Det faktum, at kvinders pension er ligeså ”ringe” som deres løn, gør det ikke mere acceptabelt.

Forkæmpere for de nye pensionsregler anfører, at differencen mellem mænd og kvinders pensionsopsparinger vil indsnævres med tiden,⁵² men det sker højst sandsynligt ikke lige med det samme. Således vil der være en del gifte kvinder, som bliver ramt af reglens uhensigtsmæssige virkning i forbindelse med fællesboskifte.⁵³ Når dette er sagt, skal man være opmærksom på, at blot fordi manden i ægteskabet har opsparet f.eks. 50 % mere i pension end kvinden, så betyder det ikke automatisk, at han tager 50 % mere pension med sig ved fællesboskiftet, da han alene udtager sine *rimelige* pensionsrettigheder forlods. Desuden vil reglens uhensigtsmæssige virkning som ovenfor nævnt ofte kunne undgås ved hjælp af kompensationsmulighederne (der dog har en begrænset virkning) eller ved aktiv handling som f.eks. fællesskabskompensationsopsparing eller opfyldningsopsparing. Problemet er selvfølgelig, at det kræver en høj grad af opmærksomhed og aktiv handling fra den dårligst stillede ægtefælle, som i øvrigt ofte vil være kvinden i ægteskabet. Endelig kan det indvendes, at det er begrænset, hvor meget fællesskabskompensationsopsparing og opfyldningsopsparing man ved egne midler kan foretage for at nå op på sin ægtefælles niveau, hvis man er betydeligt lavere lønnet end vedkommende.

RVL § 16 b, stk. 1 er desuden blevet kritiseret for, at den ret centrale sondring mellem rimelige og ekstra pensionsrettigheder ikke er helt så lige til, som

⁵⁰ Jf. også Jf. Notat om mænds og kvinders pensionsformuer mv., Det Politisk-økonomiske Udvalg, Arbejdsmarkedsudvalget 2009-10, PØU alm. del Bilag 25 AMU alm. del Bilag 2.

⁵¹ Jf. T:FA 2007.83.

⁵² Jf. f.eks. Familie- og Forbrugerministerens svar på spørgsmål 29.

⁵³ Jf. også Linda Nielsen, s. 208 f, hvor hun angiver, at man ”sælger” en generation af kvinder ved at udarbejde regler ud fra en fremtidig forudsætning.

den ellers er blevet fremlagt af bl.a. Familiestyrelsen.⁵⁴ Direktør for Familiestyrelsen Dorrit Sylvest Nielsen samt Malene Vestergaard gav da også en ret forenklet fremstilling af sondringen mellem rimelige og ekstra pensionsopsparinger, men erkendte dog, at reglen ville indebære afgrænsningsproblemer. Forventningen var imidlertid, at disse problemer hurtigt skulle afklares af domstolene igennem retspraksis,⁵⁵ men pga. fraværet af domme, der tager stilling til, hvad en rimelig pension egentlig er, er tvivlsspørgsmålene endnu ikke afklaret.

Lisbeth Faurdal anfører, at et af problemerne ved § 16 b, stk. 1 er, at det i praksis kan være ganske besværligt at identificere de rimelige pensionsrettigheder. Som beskrevet vil alle sædvanlige arbejdsmarkedspensioner være rimelige, hvilket jo lyder meget simpelt, men i realiteten vil en ægtefælle ikke altid kunne udtage *hele* sin arbejdsmarkedspension, da der nogle gange foretages supplerende frivillige indbetalinger hertil ud over de overenskomstmæssige indbetalinger. Disse supplerende indbetalinger kan ske via arbejdsgiveren eller direkte fra ægtefællen til pensionsinstituttet. Når der sker ekstra indbetalinger gennem arbejdsgiveren kan man ikke se ud fra pensionsoversigten, hvilken del af opsparingen der udgøres af overenskomstmæssige – rimelige – bidrag, og hvilken del der udgøres af frivillige – ekstra – bidrag. Mindre kompliceret er det, når ægtefællen selv har betalt supplerende bidrag direkte til instituttet, da disse ikke sammenblandes med de overenskomstmæssige indbetalinger fra arbejdsgiveren.

Derfor mener Lisbeth Faurdal, at det på fællesboskiftet ikke alene vil være kapital- og ratepensioner, som giver anledning til problemer, når man skal have adskilt rimelige pensionsrettigheder fra de ekstra. Man bliver også nødt til at undersøge, om en del af arbejdsgiverordningen består af supplerende indbetalinger, som ikke er rimelige; en vanskelig undersøgelse, hvis fordelingen af overenskomstmæssige og frivillige bidrag ikke fremgår af depotet/police. For at få afklaring omkring fordelingen må man derfor rette henvendelse til pensionsinstituttet, subsidiært til den

⁵⁴ Jf. f.eks. UfR 2007.54, hvor Lisbeth Faurdal kritiserer, at ministerens besvarelse af spørgsmål til Retsudvalget samt Familiestyrelsens fremstilling af loven i annoncekampanjer giver indtryk af, at regelsættet er mere enkelt og problemfrit, end tilfældet er.

⁵⁵Nielsen, Dorrit Sylvest og Malene Vestergaard, "Ægtefællers pensionsrettigheder" i Andersen, Lenhart. Lyng (red.), "12 perspektiver på pension", Forlaget Thomson, 1. udgave, 2006, s. 170 – 172.

opsparende ægtefælle eller arbejdsgiveren, hvis instituttet ikke er informeret om indbetalernes karakter.⁵⁶

I T:FA 2007.83 tager Dorrit Sylvest Nielsen til genmæle over for den ovennævnte kritik og gør gældende, at man som udgangspunkt ikke bør foretage en sådan detaljeret gennemgang af, hvilke indbetalinger på en pensionsordning, der er rimelige henholdsvis ekstra, men i stedet mere overordnet bør gennemgå ægtefællernes pensionsordninger, arbejdssituation, kompensationsmuligheder og indbyrdes pensionsmæssige stilling. På denne måde kan man undgå besværlige undersøgelser af, hvordan pensionsindbetalingerne helt nøjagtigt har været sammensat, når et generelt overblik er tilstrækkeligt til at afklare ægtefællernes pensionsmæssige stilling.

Man kan sige, at der er en vis sandhed i kritikken, som angiver, at sondringen mellem rimelige og ekstra pensionsrettigheder ikke er så simpel som ellers beskrevet af bl.a. Familiestyrelsen. På trods af problemerne må man på den anden side sige, at det ikke er umuligt at identificere de rimelige indbetalinger. Som tidligere nævnt kan dette afklares ved at kontakte pensionsinstitut, ægtefællen eller arbejdsgiveren. I øvrigt vil en så detaljeret undersøgelse sjældent være nødvendig, da en overordnet gennemgang af ægtefællernes pensionsmæssige stilling netop kan bringe et vist overblik over deres situation. Herefter vil man muligvis kunne nå frem til en enighed om, hvilke pensionsordninger der kan udtages forlods og i hvilket omfang. Som konklusion kan det siges, at reglen måske ikke er afstemt med praksis (som ikke er vant til at skelne mellem rimelige og ekstra pensionsindbetalinger), men at der alligevel er mulighed for at opnå et tilfredsstillende resultat på fællesboskiftet. Det problematiske er blot, at det er svært at forudse, hvad man egentlig kan forvente at udtage forlods i pensionsordninger, især når der ikke findes retspraksis.

3.2.3. Selvstændige erhvervsdrivende og andre grupper

Som beskrevet i afsnit 3.2.1. skal alle sædvanlige pensionsrettigheder anses for rimelige, hvorved de kan udtages forlods i medfør af RVL § 16 b, stk. 1. Men det er ikke inden for alle arbejdsområder, der findes en sådan *sædvanlig* pension, dette gælder f.eks. for selvstændige erhvervsdrivende. Også piloter, sangere, balletdansere mv. har et anderledes opsparingsforløb end andre, hvorved man vanskeligt kan sige, at der

⁵⁶ Jf. Lisbeth Faurdal, s. 27 – 29 samt i UfR 2007.54.

findes et sædvanligt pensionsniveau. Derfor må man vurdere, hvorvidt opsparingerne er rimelige ud fra andre faktorer.

For så vidt angår selvstændige erhvervsdrivende er det afgørende, om pensionsopsparingen kan anses for rimelig ud fra virksomhedens økonomiske forhold.⁵⁷ Det er formentlig de økonomiske forhold på de konkrete indbetalingstidspunkter, man skal foretage vurderingen ud fra.⁵⁸ Irene Nørgaard anfører, at det er i orden, at pensionsindbetalingerne er af meget svingende størrelse, og at indbetalingsforløbet i det hele taget ikke har den samme regelmæssighed, som ellers er påkrævet for almindelige lønmodtagere. Ved vurderingen af opsparingens rimelighed må man undersøge, om den selvstændig erhvervsdrivende er pensionsmæssigt stillet, som jævnaldrende og tilsvarende uddannede på samme indtægtsniveau, som en rimelig lønudbetaling far virksomheden ville medføre. Nørgaard erkender, at dette ikke altid vil være rimeligt, hvorfor man i nogle tilfælde må afgøre rimeligheden ud fra den sædvanlige procent for pensionsopsparingsniveauet af en rimelig løn, mens man nogle gange må foretage et konkret skøn.⁵⁹ For så vidt angår selvstændige erhvervsdrivendes mulighed for oprettelse af ophørspension, se nedenfor på s. 25.

Kritikere har gjort gældende, at det er vanskeligt at finde ud af, hvad en rimelig pension er for en selvstændig erhvervsdrivende, da dette altid skal afgøres ud fra et konkret skøn.⁶⁰ Bemærkningerne og betænkningen er da også temmelig kortfattede omkring spørgsmålet, hvilket efterlader en del tvivl omkring rimelighedsbedømmelsen.

Med hensyn til andre grupper med usædvanlige opsparingsforløb (som f.eks. sangere) vil en pensionsopsparing kunne udtages forlods, hvis den kan anses for rimelig ud fra ejerægtefællens økonomiske situation og forventede pensioneringstidspunkt.⁶¹ Også her er rimelighedsbedømmelsen altså overladt til et betydeligt skøn, hvilket medfører usikkerhed omkring, hvilke pensionsværdier man egentlig kan forvente at udtage forlods.

⁵⁷ Jf. bemærkningerne, s. 15, spalte 1.

⁵⁸ Jf. Jørgen U. Grønborg på synopsis.dk, ”Kommentarer til retsvirkningslovens § 16 b”, s. 6.

⁵⁹ Jf. Irene Nørgaard, s. 31 f.

⁶⁰ Jf. Jørgen U. Grønborg på synopsis.dk, ”Kommentarer til retsvirkningslovens § 16 b”, s. 6, samt Lisbeth Faurdal, s. 33.

⁶¹ Jf. bemærkningerne, s. 15, spalte 1.

3.2.4. Opfyldningsopsparing

Som det vil have fremgået af det foregående, udtager man alene sine rimelige pensionsrettigheder, mens ekstra opsparing skal indgå i lighedelingen på fællesboskiftet. Dette gælder som udgangspunkt også, selvom man har foretaget de ekstra indbetalinger for at kompensere for, at man eksempelvis er kommet sent ind på arbejdsmarkedet.⁶² I bemærkningerne fastslås det dog, at man ved vurderingen af, om en pensionsopsparing er rimelig, skal lægge vægt på ægtefællernes samlede situation og ikke blot på den opsparende parts situation. Derfor skal ekstra opsparing anses for rimelig, hvis den har til formål at bringe den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle op på den anden ægtefælles pensionsniveau. Denne form for opsparing kaldes opfyldningsopsparing.

Forudsætningen for opfyldningsopsparingen er, at ægtefællernes økonomiske forhold tilsiger den.⁶³ Irene Nørgaard anfører, at der vil være en formodning for, at de økonomiske forhold i ægteskabet har tilsagt opsparingen, når den rent faktisk er foretaget. Opfyldningsopsparingen vil dog ikke automatisk anses for rimelig, hvis den er foretaget ved store enkeltstående indskud, som stammer fra eksempelvis salg af aktiver, da der ikke må være tale om illoyale dispositioner. Den ekstra opsparing må derfor ikke blot stamme fra indskud af enkelte store beløb, som ellers ville have indgået i ægtefællernes formuefællesskab, og dette gælder i endnu højere grad, hvis de store ekstra pensionsindskud foretages umiddelbart før en aktuel separation eller skilsmisse. Denne form for indbetalinger tyder nemlig på, at der er tale om illoyale flytninger af midler.⁶⁴

En opfyldningsopsparing vil ifølge Irene Nørgaard derimod anses for rimelig, hvis den er oparbejdet ved procentvis større indbetalinger aftalt med ejerægtefællens arbejdsgiver og pensionsinstitut, private supplerende kapital- eller rateordninger, hvor ægtefællen med en vis regelmæssighed har indbetalt beløb op til den skattemæssigt fradragsberettigede grænse for årlige indskud.⁶⁵

⁶² Jf. også ovenfor på s. 15.

⁶³ Jf. bemærkningerne s. 15, spalte 1.

⁶⁴ Opfyldningsopsparing foretaget ved gældstiftelse er heller ikke rimelig, da det som udgangspunkt gælder, at rimelige pensionsrettigheder ikke kan etableres ved gældsstiftelse, jf. bemærkningerne, s. 10, spalte 1.

⁶⁵ Irene Nørgaard, s. 34.

Princippet om opfyldningsopsparing må også kunne overføres på selvstændige erhvervsdrivende, hvilket formentlig betyder, at en ægtefælle, som er selvstændig erhvervsdrivende og ikke har nogen rimelig pensionsopsparing, kan foretage et engangsindskud på en ophørspension efter pensionsbeskatningslovens § 15 a, uden at denne opsparing skal deles.⁶⁶ PBL § 15 a tillader, at man i forbindelse med afståelse af (en del af) ens erhvervsvirksomhed kan oprette en ophørspension ved indbetaling af et grundbeløb på højst 2.507.900 kr. (2010-niveau) og få fuldt skattemæssigt fradrag herfor.

Muligheden for opfyldningsopsparing er ganske hensigtsmæssig, da en ægtefælle på den måde selv kan foretage noget aktivt for at undgå at blive urimeligt stillet på fællesboskiftet. Der åbnes op for, at ægtefællerne under ægteskabet kan indrette sig på en måde, så den ene part ikke risikerer at gå ud af ægteskabet med en meget ringere pension end den anden. Det skal dog bemærkes, at opfyldningsopsparing ikke nødvendigvis er et begreb, der er let at arbejde med i praksis.

Lisbeth Faurdal⁶⁷ gør gældende, at begrebet formentlig indebærer, at ægtefællerne på skiftet skal blive enige om, hvad formålet med den ringest stillede ægtefælles ekstra opsparing har været; har denne skullet bringe vedkommende op på den anden ægtefælles pensionsmæssige niveau? Dette er en berettiget kritik, da ægtefæller nok sjældent indgår detaljerede aftaler omkring deres pensionsindbetalingers formål. I praksis kunne man eventuelt undgå problemet ved at arbejde med en formodning for, at de ekstra indbetalinger har karakter af opfyldningsopsparing, så længe de har en vis regelmæssighed og ikke er illoyale dispositioner. Desuden mener Faurdal, det er problematisk, at man skal foretage et skøn over, hvorvidt ægtefællernes økonomiske situation har tilsagt opsparingen. Det er rigtigt, at man i visse tilfælde vil være nødt til at foretage en konkret vurdering, men man vil ofte kunne undgå dette ved at anvende Irene Nørgaards formodningsregel om, at den økonomiske situation har tilsagt opsparingen, når den rent faktisk er foretaget.

⁶⁶ Jørgen U. Grønberg anfører på synopsis.dk, "Kommentarer til retsvirkningslovens § 16 b", s. 7, at en ophørspension normalt ikke vil være rimelig, men henviser dog til Røvsing, Sys og Grethe Opstrup, "Deling af pensionsordninger ved ægtefælleskifte" i Andersen, Lennart Lyng (red.), "12 perspektiver på pension", Forlaget Thomson, 1. udgave, 2006, s. 138, som antager, at en sådan pension kan anses for rimelig. Ligeledes mener Irene Nørgaard, at en ophørspension formentlig er rimelig pensionsopsparing, jf. Irene Nørgaard, s. 34.

⁶⁷ Jf. Lisbeth Faurdal, s 35 f.

3.2.5. Fællesskabskompensationsopsparing

Irene Nørgaard introducerer i øvrigt begrebet fællesskabskompensationsopsparing, som skal ses i sammenhæng med RVL § 16 d om fællesskabskompensation,⁶⁸ og som tager hensyn til den måde ægtefællerne har indrettet sig på i ægteskabet. Hvis en ægtefælle, som ville være berettiget til fællesskabskompensation, foretager ekstra pensionsopsparing, vil denne opsparing være rimelig som fællesskabskompensationsopsparing. Fællesskabskompensation har til formål at kompensere den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle for at have opsparet mindre end en rimelig pension pga. familien eller ægtefællen. Dette tab bør man også kunne indhente ved ekstra opsparing under ægteskabet.⁶⁹ Muligheden for fællesskabskompensationsopsparing synes hensigtsmæssig, når den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle alligevel ville have været berettiget til fællesskabskompensation, hvis vedkommende ikke havde foretaget den kompenserende opsparing. Problemet er blot, at det kan være kompliceret at finde ud af, hvorvidt man er berettiget til fællesskabskompensation og således også til fællesskabskompensationsopsparing.

3.2.6. Konklusion

En ægtefælle kan altså udtage sine rimelige pensionsrettigheder forlods, jf. RVL § 16 b, stk. 1. De rimelige pensioner udgøres først og fremmest af de sædvanlige arbejdsmarkedspensioner, og hvis ægtefællen ikke har en sådan pension i medfør af sin ansættelse, kan vedkommende foretage regelmæssige indbetalinger, som størrelsesmæssigt svarer til det sædvanlige for en arbejdsmarkedspensionsordning for grupper, som kan sammenlignes med den pågældende. Hvis der ikke almindeligvis er overenskomst på ægtefællens arbejdsområde, må man foretage rimelighedsvurderingen ud fra et konkret skøn. Hvis ægtefællen er selvstændig erhvervsdrivende eller i øvrigt tilhører en gruppe, som har et usædvanligt opsparingsforløb, skal man således afgøre, om vedkommendes pensionsopsparing er rimelig ud fra et skøn, hvilket efterlader en del tvivl omkring, hvad disse grupper kan forvente at udtage i pensionsrettigheder.

Reglen om udtagelse af rimelige pensionsrettigheder er blevet kritiseret en del. Først og fremmest er der blevet sat spørgsmålstegn ved hensigtsmæssigheden

⁶⁸ Se nærmere herom nedenfor i afsnit 3.5.1.

⁶⁹ Jf. Irene Nørgaard, s. 33.

af, at man med RVL § 16 b, stk. 1 fraviger udgangspunktet om formuefællesskab i ægteskaber. Denne kritik synes dog ikke at tage højde for, at man heller ikke i henhold til den tidligere retstilstand behandlede alle pensionsrettigheder som fælleseje, og at en hovedregel om lighed af alle pensionsrettigheder ville have medført urimelige resultater i mange tilfælde. Endelig skal det bemærkes, at blot fordi alle ægtefællernes pensionsrettigheder ikke lignedes, så betyder det ikke altid, at parterne går ud af ægteskabet med pensioner af stor værdimæssig forskel. Man må altså konkludere, at det har været hensigtsmæssigt ikke at anvende et udgangspunkt om lighed af pensionsrettigheder.

Spørgsmålet er herefter, hvorvidt ægtefællen med de mindste pensionsrettigheder prisgives af hovedreglen om forlods udtagelse. Der kan tænkes tilfælde, hvor den ene ægtefælle kommer ud af ægteskabet med betydeligt ringere pensioner end den anden part. Det er dog vigtigt at huske, at de nye reglers vigtigste opgave er at undgå den tidligere helt urimelige retstilstand, hvor ægtefællerne ofte blev stillet meget forskelligt rent pensionsmæssigt på fællesboskiftet. I den nugældende retstilstand har man i øvrigt flere muligheder for at undgå at blive stillet urimeligt, jf. nærmere nedenfor.

Med hensyn til kritikken af § 16 b's kønsdiskriminerende virkning må man sige, at den til dels er begrundet. Mænds pensionsopsparinger er større end kvinders, hvilket betyder, at manden ofte vil udtage større pensionsrettigheder end hustruen. Forskellene mellem mænds og kvinders pensionsopsparinger er dog ikke så store, som man ellers kunne frygte. Man må desuden bemærke, at blot fordi manden har opsparet f.eks. 30 % mere i pension end hustruen, betyder det ikke nødvendigvis, at han kommer ud af ægteskabet med pensionsrettigheder, der er 30 % højere end hustruens, da han alene kan udtage sine *rimelige* pensionsværdier.

I det hele taget skal man være opmærksom på, at der er muligheder for at undgå at blive stillet betydeligt ringere end sin ægtefælle på fællesboskiftet. Man kan således foretage opfyldningsopsparing og fælleskompensationsopsparing, som dog kan medføre visse problemer i praksis, jf. ovenfor i afsnit 3.2.4. og 3.2.5., og som i øvrigt kræver, at man har økonomisk råderum til at foretage en sådan ekstra opsparing. Derudover kan man oprette en ægtepagt om deling, jf. nedenfor i afsnit 3.6.

Alt i alt må man konkludere, at den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælle i nogle tilfælde kan risikere at komme ud af ægteskabet med betydeligt ringere værdier end den anden part. Dette kan dog i mange tilfælde undgås ved ægtefællernes aktive handling under ægteskabet. Problemet er blot, at ægtefællerne for at foretage disse aktive handlinger skal være opmærksomme på, at der overhovedet foreligger et problem omkring deres pensioner, ligesom ægtefællerne selvfølgelig skal kunne blive enige om, hvordan problemet skal løses. I sidste ende er der mulighed for at tilkende den ringest stillede ægtefælle fællesskabskompensation, jf. RVL § 16 d, og rimelighedskompensation, jf. RVL § 16 e. Disse kompensationsmuligheder er ret centrale for vurderingen af, hvorvidt reglerne om pensionsrettigheders behandling på fællesboskiftet er hensigtsmæssige for den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle, og vil blive behandlet nærmere i afsnit 3.5.

3.3. Deling af ekstra pensionsrettigheder, jf. RVL § 16 b, stk. 3

Pensionsrettigheder, som ikke er rimelige (de ekstra pensionsrettigheder), skal indgå i lighedelingen på fællesboskiftet. Dette lyder umiddelbart simpelt, men kan i visse tilfælde medføre problemer, da det ikke altid er så ligetil at skelne imellem de rimelige og ekstra pensionsrettigheder, jf. nærmere herom ovenfor på s. 21 ff.

3.4. Ægteskab af kortere varighed, jf. RVL § 16 c

Ifølge RVL § 16 c, stk. 1 udtager ægtefællerne *alle* pensionsrettigheder – altså også de ekstra – forlods, hvis der er tale om et ægteskab af kortere varighed.⁷⁰ Bestemmelsens indhold uddybes i bemærkningerne,⁷¹ hvor der fastsættes et udgangspunkt om, at et ægteskab må anses for korterevarende, hvis det har varet i mindre end 5 år. Desuden angives det, at man almindeligvis ikke skal regne samliv før ægteskabet med, men at det kan være rimeligt at tage hensyn hertil, hvis samlivet har været med økonomisk fællesskab og af en vis længde.⁷²

⁷⁰ Se RVL § 16 c, stk. 2 for, hvad der gælder for allerede udbetalte pensionsbeløb.

⁷¹ Jf. bemærkningerne, s. 15, spalte 2.

⁷² Jørgen U. Grønborg kritiserer, at forudgående samliv ikke skal tælles med på synopsis.dk, "Oversigt over 30 kritikpunkter og uafklarede spørgsmål vedrørende pensionsdelingsreformen i 2006", punkt 16.

RVL § 16 c varetager pensionsretlige hensyn, da hver ægtefælle udtager sine egne pensionsrettigheder. Reglen har sin baggrund i, at man ikke har ønsket at udligne mindre forskelle i ægtefællers pensionsværdier, og er desuden et forsøg på regelforenkling.⁷³ Lisbeth Faurdal⁷⁴ kritiserer reglen for at være urimelig i de tilfælde, hvor den ene ægtefælle i modsætning til den anden har opsparet en del pension under det korterevarende ægteskab. I disse tilfælde er reglen da også problematisk, da parten med de mindste pensionsrettigheder rent pensionsmæssigt kommer til at stå betydeligt ringere end sin ægtefælle.

Selvom der er en risiko for urimelige resultater ved anvendelsen af RVL § 16 c, skal man være opmærksom på, at der er muligheder for at udbedre disse urimeligheder. Man kan for det første gøre et vederlagskrav efter RVL § 23, stk. 1 gældende mod en ægtefælle, som har foretaget uforholdsmæssigt store fællesejeindbetalinger på sin pensionsopsparing. Dette vil kunne opfange en del situationer, hvor ægtefællen har spekuleret i at indskyde store værdier i pensionsrettigheder for at holde disse uden for deling. Endelig kan man have krav på fællesskabskompensation efter RVL § 16 d, hvis betingelserne herfor er opfyldt.⁷⁵ Denne bestemmelse vil kunne opfange de tilfælde, hvor den ene ægtefælle har foretaget en mindre end rimelig pensionsopsparing pga. den måde, ægtefællerne har indrettet sig på i ægteskabet. RVL § 16 d finder dog ikke anvendelse på mindre pensionstab, hvorved den sjældent vil kunne anvendes i kortere ægteskaber,⁷⁶ men hvor der er tale om større pensionstab, kan fællesskabskompensation hjælpe med at udbedre urimelighed i et vist omfang. Spørgsmålet er blot, om RVL § 16 d i realiteten har nogen virkning, da kritikere mener, at dette ikke er tilfældet. Problemstillingen vil blive undersøgt nærmere nedenfor i afsnit 3.5.1.

3.5. Kompensationsmulighederne

Når man har afgjort, hvilke pensionsværdier ægtefællerne hver især kan udtage, kan man som omtalt risikere, at den ene ægtefælle pensionsmæssigt er betydeligt ringere stillet end den anden. For at afhjælpe denne urimelighed er der opstillet kompensati-

⁷³ Jf. bemærkningerne, s. 8, spalte 1.

⁷⁴ Jf. Lisbeth Faurdal, s. 37.

⁷⁵ Jf. bemærkningerne, s. 15, spalte 2.

⁷⁶ Jf. betænkningen, s. 193.

onsmuligheder i RVL § 16 d og § 16 e, som gennemgås nærmere i afsnit 3.5.1. samt 3.5.2. Det centrale spørgsmål er i denne forbindelse, om reglerne i realiteten har nogen virkning.

Udover de nævnte kompensationsregler er der også under visse betingelser mulighed for at få godtgørelse efter ægteskabslovens § 56, hvis man generelt set stilles urimeligt ringe i økonomisk henseende. Ved vurderingen af, om der skal gives nogen form for kompensation, må man som det første undersøge, om der er basis for fællesskabskompensation, dernæst rimelighedskompensation og endelig kompensation efter ÆL § 56.⁷⁷

3.5.1. Fællesskabskompensation, jf. RVL § 16 d

RVL § 16 d åbner mulighed for, at skifteretten i forbindelse med fællesboskifte ved separation og skilsmisse kan bestemme, at den ene ægtefælle skal betale såkaldt fællesskabskompensation til den anden.⁷⁸ Dette forudsætter, at en række betingelser er opfyldt, ligesom der i bemærkningerne og betænkningen er fastsat en række begrænsninger for, hvornår man kan opnå kompensationen.

3.5.1.1. Formålet med fællesskabskompensation

RVL § 16 d har til formål at sørge for balance mellem de pensionsretlige og familieretlige hensyn, som ligger bag reglerne om pensioners behandling på fællesboskiftet. Det pensionsretlige udgangspunkt i RVL § 16 b, stk. 1 om forlods udtagelse kan medføre, at den ene ægtefælle går ud af ægteskabet med betydeligt mindre pensionsopsparring end den anden. RVL § 16 d er en modifikation til ovennævnte hovedregel og varetager familieretlige hensyn.⁷⁹ Det gør den ved at tildele ægtefællen ret til kompensation, hvis vedkommende under ægteskabet har foretaget en mindre pensionsopsparring, end hvad der svarer til en rimelig pensionsordning for den pågældende, forudsat at den manglende opsparring skyldes den måde, som ægtefællerne har indrettet sig på i fællesskabet. Et eksempel herpå kunne være, at hustruen i en periode har været på barsel og derfor ikke har foretaget pensionsopsparring. I sådan et tilfælde ville

⁷⁷ Jf. Irene Nørgaard, s. 40.

⁷⁸ Mindretallet i Ægtefællepensionsudvalget var imod bestemmelsen om fællesskabskompensation, jf. nærmere herom i betænkningen, s. 195 f samt nedenfor på s. 37 f.

⁷⁹ Jf. bemærkningerne, s. 8, spalte 1 f.

det ikke være rimeligt, hvis hustruen alene skulle bære tabet, som jo er et resultat af ægtefællernes fælles behov og beslutning. Intentionen med RVL § 16 d er derfor at fordele tabet på begge ægtefæller.⁸⁰ På denne måde skulle ægtefællerne kunne indrette sig, som de vil i ægteskabet uden at skulle tænke på de pensionsretlige følger heraf.

Ægtefællerne kan selv undgå, at den ene af parterne stilles pensionsmæssigt ringere pga. fællesskabets indretning ved deres egen aktive handling i form af fællesskabskompensationsopsparing, jf. ovenfor i afsnit 3.2.5., men dette sker i realiteten sjældent.⁸¹ RVL § 16 d skal således komme ægtefællen med de mindste pensionsrettigheder til undsætning i de situationer, hvor ægteparret ikke har sørget for en kompenserende opsparing. Desuden skal reglen ses i sammenhæng med, at rimelighedskompensation efter RVL § 16 e kun kan opnås, hvis ægteskabet har varet over 15 år.⁸² Muligheden for fællesskabskompensation er derfor vigtig i ægteskaber med en varighed af under 15 år, da rimelighedskompensation ikke kan gives i denne forbindelse.

3.5.1.2. Betingelser for fællesskabskompensation

3.5.1.2.1. Årsagen til den manglende pensionsopsparing

Ifølge RVL § 16 d, stk. 1, nr. 2 kan man kun få fællesskabskompensation, hvis den manglende pensionsopsparing skyldes, at man af hensyn til familien eller den anden ægtefælle helt eller delvist har været uden for arbejdsmarkedet, haft orlov eller har arbejdet på nedsat tid. Bemærkningerne og betænkningen⁸³ beskriver nærmere, hvilke tilfælde bestemmelsen finder anvendelse i. Fællesskabskompensation kan således komme på tale, hvis den ene ægtefælle har haft barsels- eller børnepasningsorlov, eller hvis vedkommende har været hjemmearbejdende eller på deltid for at passe ægteparrets børn. Kompensationen bør typisk anvendes på ægteskaber, hvor der har været mindreårige børn, og Irene Nørgaard mener, at hvis der har været mindre børn i peri-

⁸⁰ For så vidt angår resten af ægtefællernes fælleseje skal der jo ske ligedeling, jf. FSKL § 68. Det vil sige, at når det kommer til den øvrige fællesejeforum, så deles tabet altid i de situationer, hvor kun den ene ægtefælle har foretaget fællesejeopsparing, mens den anden f.eks. har været på barselsorlov, jf. betænkningen, s. 193.

⁸¹ Jf. betænkningen, s. 192 f.

⁸² Jf. betænkningen, s. 195.

⁸³ Jf. bemærkningerne, s. 15 f, og betænkningen, s. 192 f.

oden for f.eks. en ægtefælles orlov, må der gælde en formodning for, at fraværet skyldtes hensynet til børnene.⁸⁴

Også hvis en ægtefælle har været væk fra arbejdsmarkedet pga. den anden parts arbejde i udlandet eller arbejdsskift, kan vedkommende under nærmere betingelser tilkendes kompensation efter RVL § 16 d. Det nævnes desuden, at bestemmelsen i det hele taget er relevant i situationer, hvor en ægtefælles arbejdssituation har gjort det ønskeligt, at den anden ægtefælle helt eller delvist har været uden for arbejdsmarkedet. Den sidstnævnte tilføjelse medfører således, at der er mulighed for fællesskabskompensation i tilfælde, som ikke er nævnt direkte i bemærkninger og betænkning, men som falder inden for RVL § 16 d's formål. Irene Nørgaard anfører, at det eksempelvis også falder ind under RVL § 16 d, hvis fraværet fra arbejdsmarkedet skyldes et nedarvet familiemønster baseret på en hjemmearbejdende ægtefælle.⁸⁵

Det er vigtigt at bemærke, at den mindre end rimelige opsparing skal være forekommet under ægteskabet, jf. RVL § 16 d, stk. 1, nr. 1, hvilket vil sige, at ægtefæller, som har været på f.eks. barselsorlov *før* ægteskabets indgåelse, ikke har krav på fællesskabskompensation. Det virker ikke rimeligt, at denne gruppe falder uden for bestemmelsens anvendelsesområde, da den manglende pensionsopsparing også i disse tilfælde skyldes fællesskabets indretning.⁸⁶

Hvis en ægtefælle har været væk fra arbejdsmarkedet pga. f.eks. sygdom eller arbejdsløshed og derfor ikke har opsparet en rimelig pension, vil vedkommende heller ikke kunne tildeles fællesskabskompensation, da den manglende opsparing ikke skyldes familien eller den anden ægtefælle. I sådanne tilfælde må man i stedet undersøge, om der er grundlag for rimelighedskompensation efter RVL § 16 e.⁸⁷ Problemet i denne forbindelse er, at rimelighedskompensation kun tildeles, hvis ægteskabet har været i mindst 15 år. Det vil sige, at en ægtefælle, som f.eks. har været gift i 10 år og pga. sygdom ikke har fået opsparet en rimelig pension, hverken har mulighed for kompensation efter RVL § 16 d eller 16 e. Der er altså en gruppe, som falder uden for kompensationsreglernes rækkevidde, hvilket ikke virker hensigtsmæssigt.

⁸⁴ Jf. Irene Nørgaard, s. 43.

⁸⁵ Jf. Irene Nørgaard, s. 43.

⁸⁶ Dette kritiseres af bl.a. Jørgen U. Grønberg på synopsis.dk, "Kommentarer til retsvirkningslovens § 16 d", s. 2.

⁸⁷ Jf. betænkningen, s. 193.

Man skal i øvrigt være opmærksom på, at det i betænkningen er anført, at ægtefællerne skal have været *enige* om, at den ene ægtefælle f.eks. skulle gå på deltid af hensyn til familien.⁸⁸ Dette kan godt give anledning til problemer i forbindelse med en aktuel separation eller skilsmisse, da parterne formentlig ofte vil have svært ved at blive enige om, hvad årsagen til den ene ægtefælles fravær har været.⁸⁹ I nogle tilfælde vil man dog kunne løse problemet ved at anvende den formodningsregel, som Irene Nørgaard som nævnt opstiller. Det vil sige, at i ægteskaber, hvor der på tidspunktet for ægtefællens fravær var mindre børn, må der være en formodning for, at fraværet fra arbejdsmarkedet skyldtes hensynet til børnene.

I de situationer, hvor der ikke var mindre børn, kan det naturligvis være mere problematisk at finde frem til årsagen bag fraværet. Ikke desto mindre må det tit fremgå af omstændighederne. Hvis manden f.eks. får arbejde i udlandet, og hustruen flytter med uden at få arbejde i det fremmede land, vil det ofte ligge i sagernes natur, at hustruen har været fraværende fra arbejdet, fordi hun er fulgt med sin mand. De reelle problemer opstår nok først, når fraværet fra arbejdsmarkedet skyldes en kombination af årsager som eksempelvis sygdom, arbejdsløshed og børnepasning. I disse tilfælde kan det være vanskeligt at finde frem til, hvilken periode af fraværet der rent faktisk skyldes hensyn til familien eller den anden ægtefælle.⁹⁰

3.5.1.2.2. Mindre pensionsopsparing, end hvad der svarer til en rimelig pensionsordning

Der er opstillet endnu en betingelse for fællesskabskompensation i RVL § 16 d, stk. 1, nr. 1. Ægtefællens fravær fra arbejdsmarkedet skal således have medført, at vedkommende under ægteskabet har foretaget en mindre pensionsopsparing, end hvad der svarer til en rimelig pensionsordning for den pågældende. Det vil sige, at man må vurdere, hvad ægtefællen ville have opsparet i pension, hvis den pågældende ikke havde reguleret sin arbejdssituation ud fra hensyn til familien eller ægtefællen.⁹¹ Be-

⁸⁸ Jf. betænkningen, s. 192.

⁸⁹ Jf. Lisbeth Faurdal, s. 40, som foreslår, at man for at undgå problemet i fremtiden kunne rådgive ægtefæller til under ægteskabet at underskrive en erklæring om begrundelsen for fraværet fra arbejdsmarkedet.

⁹⁰ Jf. Jørgen U. Grønborg på synopsis.dk, "Kommentarer til retsvirkningslovens § 16 d", s. 2.

⁹¹ Irene Nørgaard angiver, at man kan foretage en vurdering af, hvad ægtefællen ville have opsparet, hvis vedkommende havde fortsat sit arbejde eller sin uddannelse, havde påbegyndt sin uddannelse tidligere, havde taget ufaglært arbejde mv., jf. Irene Nørgaard, s. 43 f.

mærkningerne nævner som eksempel en situation, hvor ægtefællen har været på deltid i 10 år, og det fastslås, at man i så fald må se på nettoværdien af forskellen mellem det, ægtefællen rent faktisk har opsparet i pension, og det der ville være opsparet, hvis den pågældende havde haft fuldtidsarbejde. Arbejdsgiverens eventuelle pensionsbidrag skal indgå i beregningen. Hvis ægtefællen derimod udelukkende har været hjemmegående, må man skønne over, hvor meget vedkommende ville have opsparet ved at være på arbejdsmarkedet.⁹²

Problemet ved RVL § 16 d, stk. 1, nr. 1 er, at man skal foretage et konkret skøn over, hvor stor en pensionsopsparing ægtefællen ville have foretaget som heltidsansat. Det er ikke et helt så stort et problem, hvis vedkommende blot har afbrudt sin fuldtidsbeskæftigelse i enkelte perioder (f.eks. i tilfælde af barselsorlov), selvom dokumentationsprocessen kan være besværlig.⁹³ Mere vanskeligt bliver det, hvis den pågældende altid har været hjemmearbejdende og måske heller ikke har nogen uddannelse.⁹⁴ I så fald er det svært at finde et pensionsmæssigt sammenligningsgrundlag.

3.5.1.3. Begrænsninger angående fællesskabskompensation

3.5.1.3.1. Begrænsninger i RVL § 16 d, stk. 2

Ud over de to netop gennemgåede betingelser i RVL § 16 d, stk. 1, gælder der en del begrænsninger i forhold til, hvornår man kan opnå fællesskabskompensation, og hvor stort et beløb man egentlig kan få. De første begrænsninger er opstillet direkte i RVL § 16 d, stk. 2, som fastslår, at kompensationen *højest* kan udgøre *halvdelen af forskellen* mellem værdien af den pensionsopsparing, hver af ægtefællerne har foretaget *under ægteskabet* af midler fra *fællesejet*. Dette betyder bl.a., at hvis den ene ægtefælle på trods af sin barselsorlov eller lignende alligevel har opsparet en større pension end den anden, så har førstnævnte ikke krav på fællesskabskompensation, selvom vedkommende ville have foretaget større pensionsopsparing, hvis det ikke havde været for barselsorloven. Begrænsningen af fællesskabskompensationen i RVL § 16 d, stk. 2 begrundes med, at det ville være imod ægtefællernes fællesskabsadfærd, hvis en

⁹² Jf. bemærkningerne, s. 16, spalte 1.

⁹³ Jf. nærmere herom hos Linda Nielsen, s. 190 f.

⁹⁴ Jf. Jørgen U. Grønberg på synopsis.dk, "Kommentarer til retsvirkningslovens § 16 d", s. 2.

ægtefælle i medfør af kompensation kunne gå ud af ægteskabet med mere end halvdel af pensionsopsparingen.⁹⁵

Det er værdien af pensionsopsparing foretaget *under ægteskabet*, som er afgørende for, hvor stor kompensationen kan være. Det vil sige, at der ikke kan gives fællesskabskompensation, hvis al pensionsopsparing er foretaget før ægteskabets indgåelse.⁹⁶ Desuden er det *al opsparing foretaget af midler fra fællesejet*, som er afgørende for beregningen af, hvor stort et beløb, man kan modtage i fællesskabskompensation. Derfor må man ikke blot tage fællesejeindbetalinger til fællesejepensionsordninger i betragtning, men også til særejepensionsordninger, hvis ægtefællerne altså ikke har valgt at gøre fremtidige indbetalinger på sidstnævnte pensioner til særeje i henhold til RVL § 16 h, stk. 1.⁹⁷ Derimod vil en ægtefælle, som har opsparet sin pension af særemidler, ikke kunne pålægges at betale fællesskabskompensation.⁹⁸ I sådanne tilfælde kan RVL § 16 d altså ikke hjælpe den pensionsmæssigt ringest stillede.

3.5.1.3.2. Begrænsninger i bemærkningerne

I forhold til fællesskabskompensation er der i bemærkningerne opstillet yderligere begrænsninger, som ikke fremgår af lovens ordlyd.⁹⁹ For det første skal den kompensationsberettigede ægtefælle have lidt et *væsentligt pensionstab*, hvilket ifølge bemærkningerne indebærer, at tabet ikke må være mindre, end hvad der svarer til omkring to års pensionsindbetalinger for en fuldtidsforsikret. Begrænsningen har den konsekvens, at der sjældent vil være mulighed for fællesskabskompensation i korterevarende ægteskaber, jf. nærmere herom ovenfor i afsnit 3.4.

Dernæst fastslås det, at *kompensationen højst må bringe den kompensationsberettigedes pensionsværdier på niveau med den anden ægtefælles pensionsværdier*. Således må den kompensationsberettigede ikke stilles bedre, end hvis samtlige ægtefællernes pensionsrettigheder (både fælleseje- og særejeopsparinger) skulle ligestilles efter fællesejereglerne.¹⁰⁰

⁹⁵ Jf. betænkning 1466/2005, s. 194.

⁹⁶ Jf. Irene Nørgaard, s. 44.

⁹⁷ Jf. bemærkningerne, s. 16, spalte 1.

⁹⁸ Jf. Irene Nørgaard, s. 46.

⁹⁹ Jf. bemærkningerne, s. 16, spalte 1.

¹⁰⁰ Jf. Irene Nørgaard, s. 45 f.

RVL § 16 d er en erstatningslignende regel, hvorved *ægtefællernes generelle pensionsmæssige og økonomiske situation* som udgangspunkt ikke skal tages i betragtning ved afgørelsen af, om der skal gives fællesskabskompensation. Dette udgangspunkt kan dog fraviges, hvis det ud fra disse forhold ville være urimeligt at bestemme, at den ene ægtefælle skal betale fællesskabskompensation.

Endelig anfører bemærkningerne, at en *insolvent ægtefælle aldrig skal betale fællesskabskompensation*, jf. princippet i FSKL § 68, stk. 1 og ovenfor i afsnit 3.1.3. Dette er blevet kritiseret for ikke at være rimeligt, når den insolvente ægtefælle derimod godt kan blive tilkendt et kompensationskrav. Jørgen U. Grønberg anfører således, at ægtefællen med den positive bodel ville kunne få dækning for sit kompensationskrav ved at udtage det af sin egen bodel før delingen heraf.¹⁰¹

Som en yderligere begrænsning antager Irene Nørgaard, at *den kompensationsberettigede selv skal bære halvdelen af tabet*, og at dette skal ske ved, at kompensationskravet udtages forlods af fællesejemidlerne.¹⁰² Linda Nielsen¹⁰³ mener ikke, at dette har støtte i lovens ordlyd, bemærkningerne eller betænkningen, men at bemærkning samt betænkning ganske vist begrundes fællesskabskompensationen med, at tabet ikke blot skal bæres af "den ene ægtefælle".¹⁰⁴ Hermed kan Ægtefællepensionsudvalget altså have ment, at tabet rent faktisk skal bæres af *begge* ægtefæller, således at den kompensationsberettigede kommer til at bære halvdelen af tabet i sidste ende.

Fællesskabskompensationen skal muligvis også *bortfalde i det omfang, den kompensationsberettigede har foretaget ekstra opsparing*, sådan at vedkommende kun vil være berettiget til fællesskabskompensation for så vidt angår den del af tabet, der ikke dækkes af den ekstra opsparing. Irene Nørgaard mener således, at dette er tilfældet,¹⁰⁵ mens Jørgen U. Grønberg sætter spørgsmålstegn ved rigtigheden af dette, da det er vanskeligt at finde støtte i lovens bemærkninger herfor. Grønberg anfører endvidere, at fremgangsmåden fører til, at den kompensationsberettigede ikke engang får dækket 50 % af sit tab.¹⁰⁶

¹⁰¹ Jf. Jørgen U. Grønberg på synopsis.dk, "Kommentarer til retsvirkningslovens § 16 d", s. 3.

¹⁰² Jf. Irene Nørgaard, s. 47 ff., hvor der opstilles en række beregningseksempler.

¹⁰³ Jf. Linda Nielsen, s. 190.

¹⁰⁴ Jf. f.eks. bemærkningerne, s. 8, spalte 1, samt betænkningen, s. 192.

¹⁰⁵ Jf. beregningseksempler i Irene Nørgaard, s. 48 ff.

¹⁰⁶ Jf. Jørgen U. Grønberg på synopsis.dk, "Kommentarer til retsvirkningslovens § 16 d", s. 4, hvor det også hævdes, at fremgangsmåden er i strid med FSKL § 65, stk. 3, som fastslår, at krav efter RVL § 16 d ikke skal medregnes som aktiv eller passiv i boopgørelsen.

3.5.1.4. Vurdering af RVL § 16 d

Mindretallet i Ægtefællepensionsudvalget var rent faktisk imod forslaget om reglen om fællesskabskompensation, bl.a. fordi man mente, at det var ”ude af proportioner at indføre en efter *mindretallets* opfattelse uklar regel, der på trods af sin dalende betydning vil komplicere forholdene for de fleste”. Man fandt, at reglen ville få en dalende betydning, fordi det er blevet mere og mere almindeligt, at overenskomster indeholder bestemmelser om pensionsindbetalinger under f.eks. barselsorlov.¹⁰⁷ På denne måde vil en ægtefælle altså ofte blive dækket ind pensionsmæssigt via vedkommendes overenskomst, når den pågældende er fraværende pga. hensyn til den anden ægtefælle eller familien. Hertil må man sige, at der stadig er tilfælde, hvor ægtefæller lider pensionsmæssig skade ved deres fravær pga. fællesskabet, og at det ville være uhenigtsmæssigt, hvis denne gruppe ikke skulle have mulighed for fællesskabskompensation, blot fordi udviklingen går imod, at overenskomsterne forebygger disse pensionsmæssige tab. Altså må man sige, at der er et reelt behov for muligheden for fællesskabskompensation.

Det centrale spørgsmål i forbindelse med dette speciale er derefter, hvorvidt muligheden for fællesskabskompensation i RVL § 16 d opfylder sit formål; at afbøde nogle af de urimeligheder, som hovedreglen om forlods udtagelse af rimelige pensionsrettigheder medfører for den pensionsmæssigt ringest stillede. RVL § 16 d skulle indebære, at ægtefæller ikke behøver at tænke på de pensionsretlige konsekvenser af den måde, som de vælger at indrette sig på i ægteskabet. Se nærmere om reglens formål ovenfor i afsnit 3.5.1.1.

Umiddelbart virker det ret hensigtsmæssigt med en regel om fællesskabskompensation, da den lader til at kunne løse en del urimeligheder. RVL § 16 d er dog blevet kritiseret for ikke at have nogen virkning i realiteten, da det pga. betingelserne og begrænsningerne nærmest er umuligt at opnå fællesskabskompensation, og da dokumentationsprocessen kan være ganske besværlig. Det er således vanskeligt for den, der ønsker kompensation at bevise, at samtlige betingelser er opfyldt.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Jf. betænkningen, s. 195 f. En anden årsag til mindretallets modstand mod RVL § 16 d var, at man ikke mente, at en sådan bestemmelse var omfattet af udvalgets kommissorium.

¹⁰⁸ Jf. f.eks. Linda Nielsen, s. 210 f.

Der gælder da også mange betingelser og begrænsninger i forhold til fællesskabskompensation, og mange af dem fremgår ikke af lovens ordlyd. Som det ses af det ovenfor beskrevne, gælder der i hvert fald følgende:

1. Den manglende pensionsopsparing skal skyldes, at ægtefællen har været helt eller delvis uden for arbejdsmarkedet, haft orlov eller arbejdet på nedsat tid pga. hensyn til familien eller den anden ægtefælle.
2. Ægtefællens pensionsopsparing skal være mindre, end hvad der svarer til en rimelig pensionsordning for vedkommende.
3. Kompensationen kan højst udgøre halvdelen af forskellen mellem værdien af den pensionsopsparing, hver af ægtefællerne har foretaget under ægteskabet af midler fra fællesejet.
4. Den kompensationsberettigedes pensionstab må ikke være mindre, end hvad der svarer til omkring to års pensionsindbetalinger for en fuldtidsforsikret.
5. Kompensationen må højst bringe den kompensationsberettigedes pensionsværdier på niveau med den anden ægtefælles pensionsværdier.
6. En insolvent ægtefælle skal aldrig betale fællesskabskompensation.

Dertil kommer, at der ifølge teorien muligvis gælder to yderligere begrænsninger:

7. Den kompensationsberettigede skal selv bære halvdelen af tabet.
8. Fællesskabskompensationen skal bortfalde i det omfang, den kompensationsberettigede har foretaget ekstra opsparing.

I realiteten ser det ganske rigtigt ud til, at RVL § 16 d ikke har den store virkning, da der er en iøjnefaldende mangel på trykt retspraksis, hvor der gives fællesskabskompensation. Indtil videre er den eneste dom, der behandler spørgsmålet, en byretsdom, hvor der ikke blev tilkendt fællesskabskompensation. Det fandtes nemlig ikke godtgjort, at den part, som forlangte kompensation efter RVL § 16 d, havde lidt et pensionstab, der var større end 2 års indbetalinger.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Jf. dom afsagt d. 08.03.2010 af Retten i Sønderborg (C1-2261/2008). Se nærmere om dommen nedenfor i afsnit 3.5.2.3.

3.5.1.5. Konklusion

RVL § 16 d ser ved første øjekast ud til at være en ganske hensigtsmæssig løsning på de problemer, som kan opstå, når den ene ægtefælle f.eks. er gået på barselsorlov og derved har opsparet mindre i pension. Desværre er der mange betingelser og begrænsninger knyttet til bestemmelsen, hvilket medfører, at der sjældent er grundlag for fællesskabskompensation. Selvom der skulle være grundlag herfor, kan det være ganske besværligt at dokumentere det, hvilket kan føre til, at den kompensationsberettigede vælger ikke at nedlægge påstand om fællesskabskompensation. Manglen på retspraksis synes da også at tyde på, at reglen ikke har nogen virkning i realiteten. Dette er problematisk, da ægtefæller således ikke kan indrette sig, som de ønsker i ægteskabet, uden at tænke på de pensionsretlige konsekvenser, selvom reglen umiddelbart giver indtryk af det. Reglen medfører således skuffede forventninger hos ægtefællerne.¹¹⁰

RVL § 16 d har i det hele taget en begrænset rækkevidde, idet en del ægtefæller ofte vil falde uden for dens anvendelsesområde. Som beskrevet er der sjældent grundlag for fællesskabskompensation i ægteskaber af kortere varighed, da reglen ikke finder anvendelse på mindre pensionstab. Hvis den manglende opsparing skyldes sygdom mv., kan man ikke få fællesskabskompensation, og hvis ægteskabet oven i købet ikke har haft en varighed af over 15 år, er der heller ikke grundlag for rimelighedskompensation efter RVL § 16 e. Dette er blot nogle eksempler på tilfælde, som falder uden for bestemmelsens rækkevidde.

Konklusionen må således være, at RVL § 16 d ikke effektivt afbøder tilfælde, hvor den ene ægtefælle efter forlods udtagelse af rimelige pensionsrettigheder er pensionsmæssigt urimeligt stillet. Dette er ikke hensigtsmæssigt for den pensionsmæssigt ringest stillede, som vil have en forventning om, at RVL's regler afbøder sådanne urimeligheder. Spørgsmålet er herefter, om RVL § 16 e, som hjemler mulighed for at tildele en såkaldt rimelighedskompensation, eventuelt kan afbøde urimeligheder.

¹¹⁰ Jf. Lisbeth Faurdal, s. 49.

3.5.2. Rimelighedskompensation, jf. RVL § 16 e

Ud over fællesskabskompensation kan skifteretten ved skifte af fællesboet bestemme, at den ene ægtefælle skal betale kompensation til den anden for at sikre, at sidstnævnte ikke stilles urimeligt i pensionsmæssig henseende, jf. RVL § 16 e, stk. 1. Ligesom ved fællesskabskompensation gælder der en række betingelser og begrænsninger i forhold til rimelighedskompensation.

3.5.2.1. Formålet med rimelighedskompensation

RVL § 16 e om rimelighedskompensation har til formål at afbøde, at den ene ægtefælle stilles urimeligt pensionsmæssigt i forbindelse med fællesboskiftet, når der er tale om længerevarende ægteskaber. Reglen skal således hindre urimelige resultater af forlodsudtagelsen af rimelige pensionsrettigheder efter RVL § 16 b, når den ene ægtefælles pensionsordning er lille eller ikke-eksisterende, mens den anden ægtefælle udtager rimelige pensionsværdier af en vis størrelse.¹¹¹ Der er altså tale om en familiepolitisk modifikation til det pensionspolitiske udgangspunkt om forlods udtagelse af rimelige pensionsrettigheder.

Rimelighedskompensation skal ses i sammenhæng med RVL § 16 d om fællesskabskompensation og er en opsamlingsbestemmelse, der finder anvendelse på nogle af de tab, som ikke dækkes af § 16 d. Ægtefællepensionsudvalget anfører i øvrigt, at fordelene ved to forskellige kompensationsregler frem for én bred er, at man på den måde bedre kan se, hvad der bør kompenseres for. Mens RVL § 16 d er erstatningslignende og skal kompensere i tilfælde, hvor der er en tydelig sammenhæng mellem fællesskab og pensionstab, kompenserer RVL § 16 e i en række andre tilfælde.¹¹²

Ægtefællepensionsudvalget fandt, at reglen om rimelighedskompensation var nødvendig, da ÆL § 56 ikke sikrede ægtefællerne tilstrækkeligt imod at blive stillet urimeligt i *pensionsmæssig* henseende. ÆL § 56 medfører, at det ved dom i forbindelse med separation og skilsmisse kan bestemmes, at den ene ægtefælle skal betale godtgørelse til den anden, når førstnævnte har særeje eller § 15, stk. 2-rettigheder, og forholdene i øvrigt i særlig grad taler for det. Bestemmelsen skal altså sørge for, at

¹¹¹ Jf. bemærkningerne, s. 8, spalte 2.

¹¹² Jf. betænkningen, s. 197.

den godtgørelsesberettigede ægtefælle overordnet set ikke stilles urimeligt ringe økonomisk. Det, man fandt uhensigtsmæssigt ved reglen, var for det første kravet om, at ægtefællen skulle være stillet *urimeligt ringe*, da det måtte være nok, at vedkommende blot var stillet *urimeligt*. For det andet fandt man, at ÆL § 56 var for bred, da det er ægtefællens *samlede økonomiske situation*, der skal være urimeligt ringe. Altså mente man, at der skulle være mulighed for rimelighedskompensation, hvis ægtefællen blot var stillet *urimeligt i pensionsmæssig henseende*, jf. RVL § 16 e.¹¹³

3.5.2.2. Betingelser og begrænsninger

3.5.2.2.1. Ægteskab af længere varighed

Den første betingelse for rimelighedskompensation skal findes i RVL § 16 e, stk. 1, nr. 1. Her fastsættes det nemlig, at forudsætningen for kompensationen er, at ægteskabet har været af længere varighed. Ifølge bemærkningerne vil et ægteskab anses for at være af længere varighed, når det har varet 15 år eller længere. Ved afgørelsen af, om ægteskabet har været af længere varighed, kan man i øvrigt godt tage forudgående ægteskabslignende samliv med økonomisk fællesskab i betragtning.¹¹⁴ Dette står i modsætning til udgangspunktet, der gælder ved afgørelsen af, om et ægteskab har været af kortere varighed, som omtalt ovenfor i afsnit 3.4.¹¹⁵

Baggrunden for betingelsen om, at ægteskabet skal være af længere varighed er, at udvalget ønskede, at rimelighedskompensationen kun skulle finde anvendelse på en begrænset gruppe ægteskaber, idet man ønskede at forenkle regelsættet på denne måde.¹¹⁶ Tal fra Danmarks Statistik viser da også, at ægteskabers gennemsnitlige varighed i 2008 var på ca. 12 år, mens hele 50 % af skilsmisserne skete inden ægteskabets 10. år.¹¹⁷ Altså er der en del ægteskaber, hvori rimelighedskompensationen ikke vil finde anvendelse i anledning af skilsmisse, alene fordi ægteska-

¹¹³ Jf. betænkningen, s. 197, hvor det også fastslås, at ÆL § 56 naturligvis stadig finder anvendelse ved siden af RVL § 16 e, når en ægtefælle har særeje, der er betydeligt større end den anden ægtefælles.

¹¹⁴ Jf. bemærkningerne, s. 16, spalte 2.

¹¹⁵ Jf. nærmere herom Jørgen U. Grønberg på synopsis.dk, ”Kommentarer til retsvirkningslovens § 16 e”, s. 2 f.

¹¹⁶ Jf. bemærkningerne s. 8, spalte 2, samt betænkningen, s. 197, hvor det anføres, at kun hvert 4. ægteskab, der opløses ved skilsmisse, har varet i 15 år.

¹¹⁷ Jf. publikationen ”Befolkningens Udvikling 2008”, s. 67 på Danmarks Statistik: <http://www.dst.dk/pukora/epub/upload/13468/bef.pdf>

bet ikke har haft den fornødne længde. Irene Nørsgaard begrundet endvidere betingelsen med, at der skal være særlig grund til at fravige udgangspunktet om forlods udtagelse af rimelige pensionsrettigheder, da disse skal forsørge den enkelte ægtefælle i alderdommen. Hun gør desuden opmærksom på, at der er mulighed for fællesskabskompensation i nogle tilfælde, hvor der ikke kan gives rimelighedskompensation.¹¹⁸

3.5.2.2.2. Stor forskel på værdi af ægtefællernes pensionsopsparinger

Der er i RVL § 16 e, stk. 1, nr. 2 opstillet endnu en betingelse for rimelighedskompensation. Det fastslås således i bestemmelsen, at der skal være stor forskel på værdien af ægtefællernes pensionsopsparinger. Også denne betingelse har sin baggrund i, at man ønskede at begrænse den gruppe af ægtefæller, som RVL § 16 e finder anvendelse på.

Pensionssammenligningen skal tage udgangspunkt i de pensionsrettigheder, som ægtefællerne hver især udtager forlods i medfør af RVL § 16 b, og hvis den ene ægtefælle er berettiget til fællesskabskompensation, skal dette beløb tillægges den kompensationsberettigedes rimelige pensioner. Herefter må man så vurdere, hvorvidt den anden ægtefælles rimelige pensionsrettigheder stadig er større end den kompensationsberettigedes, og hvis dette er tilfældet, må det afgøres, om der er grundlag for rimelighedskompensation.¹¹⁹

Forskellen på værdien af ægtefællernes pensionsrettigheder skal være stor både på skiftetidspunktet samt på ægtefællernes respektive sædvanlige pensioneringstidspunkter, således at en eventuel aldersforskel mellem ægtefællerne også tages i betragtning.¹²⁰ Man kunne tænke sig, at hustruens pensionsrettigheder er betydeligt mindre end mandens på skiftetidspunktet. Hvis hun er 10 år yngre end manden, vil hun dog alt andet lige have nogle flere år at opspare pension i end ham. Således vil der typisk være en mindre værdimæssig forskel i ægtefællernes pensionsopsparinger på deres respektive pensioneringstidspunkter end på skiftetidspunktet. Forskellen kan altså være stor på skiftetidspunktet, men lille på pensioneringstidspunktet.

Ved sammenligningen af ægtefællernes pensionsordninger kan man anvende ægtefællernes pensionstilsagn, som ofte vil bestå af bl.a. en opgørelse over de-

¹¹⁸ Jf. Irene Nørsgaard, s. 52 f.

¹¹⁹ Jf. bemærkningerne, s. 16, spalte 2, samt Irene Nørsgaard, s. 53 f.

¹²⁰ Jf. bemærkningerne, s. 16, spalte 2.

potværdien af ægtefællernes respektive pensionsopsparinger på skiftetidspunktet samt en opgørelse over den anslåede værdi på det tidspunkt, hvor de formodes at gå på pension. Dette kræver naturligvis, at pensionsinstitutterne udarbejder en sådan opgørelse, hvilket da også ofte er tilfældet.¹²¹

Hvis forskellen på værdien af ægtefællernes pensionsopsparinger er stor på både skiftetidspunkt og de forventede pensioneringstidspunkter, kan rimelighedskompensation komme på tale. Dog er der fastlagt en slags minimumsgrænse for, hvornår man kan få rimelighedskompensation. Det angives således, at en årlig forskel i de løbende pensionsudbetalinger på under 50.000 kr. fremskrevet til det sædvanlige pensioneringstidspunkt som udgangspunkt ikke anses for at være stor, og der skal i øvrigt ikke gives kompensation i videre omfang, end at der altid er en forskel på ca. 50.000 kr. i de årlige løbende pensionsudbetalinger før skat. Beløbet på 50.000 kr. er 2005-niveau og vil blive tilpasset løbende.

Ydelser fra det offentlige som f.eks. folkepension skal ikke medregnes i forbindelse med den ovenfor nævnte vurdering.¹²²

3.5.2.2.3. Pensionsmæssigt urimeligt stillet

Da RVL § 16 e har til formål at hindre, at ægtefæller stilles urimeligt rent pensionsmæssigt, fastslås det i bemærkningerne, at rimelighedskompensationen ikke bør bringe den kompensationsberettigedes pensionsrettigheder over, ”hvad der svarer til den til enhver tid gældende årlige pension som en faglært tjenestemand med fuld pensionsalder, der fratræder på grund af alder ved det 62. år ville kunne opnå ved sit 65. år, altså fra det tidspunkt, hvor den pågældende yderligere kan få folkepension.” Det konstateres herefter, at den kompensationsberettigedes pensionsrettigheder således ikke bør bringes over et beløb på 135.000 kr. årligt før skat. Beløbet er 2005-niveau og vil blive tilpasset løbende.¹²³

Ved vurderingen af, hvorvidt ægtefællens årlige pensionsudbetalinger vil være under beløbet på 135.000 kr., skal man lægge ægtefællens forlods udtagne rime-

¹²¹ Jf. Familie- og Forbrugerministerens svar til Folketingets Retsudvalg, spørgsmål nr. 8, REU L 146, s. 2 – 3, hvor det også nærmere omtales, hvorledes pensionsammenligningen bør foretages. Se desuden Irene Nørgaard, s. 55 f for en nærmere beskrivelse af pensionsammenligningen.

¹²² Jf. bemærkningerne, s. 16, spalte 2.

¹²³ Jf. bemærkningerne, s. 16, spalte 2.

lige pensionsrettigheder sammen med vedkommendes eventuelle fællesskabskompensation. Irene Nørgaard antager desuden, at hvis ægtefællerne har aftalt, at den kompensationsbetalende ægtefælles kapital- eller ratepension skal deles på fællesboskiftet, så skal den kompensationsberettigede ægtefælles del af denne pension medregnes ved vurderingen af, om vedkommendes pensioner er under 135.000 kroners grænsen. Dette begrundes med, at ægtefæller normalt indgår sådanne aftaler om deling af pensioner for at sikre den med den mindste pension rent pensionsmæssigt.¹²⁴ Grønborg anfører, at denne fortolkning ikke har støtte i bemærkningerne og kun er korrekt, hvis kapital- eller ratepensionen var en rimelig pension, som ellers skulle have været udtaget forlods af ejerægtefællen.¹²⁵ Sidstnævnte fortolkning synes da også at give god mening. Selvom der ikke var indgået en aftale om deling af den ikke-rimelige kapital- eller ratepension, skulle den jo alligevel have været delt mellem ægtefællerne på fællesboskiftet og således ikke have været medregnet i vurderingen af 135.000 kroners grænsen.

Ifølge RVL § 16 e, stk. 2 skal man ved afgørelsen af, om der skal tildeles rimelighedskompensation, tage hensyn til ægteskabets varighed, formueforhold og omstændighederne i øvrigt. Med hensyn til ægteskabets varighed skal der som beskrevet ovenfor i afsnit 3.5.2.2.1. være tale om et ægteskab af mindst 15 års varighed, og man kan i denne forbindelse lægge vægt på evt. forudgående samliv med økonomisk fællesskab.

For så vidt angår ægtefællernes formueforhold angives det i bemærkningerne,¹²⁶ at hvis den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle har særejmidler, som kompenserer for, at vedkommende er dårligt stillet rent pensionsmæssigt, bør denne ikke have rimelighedskompensation. Det vil sige, at selvom den anden ægtefælle har betydeligt større pensionsværdier, vil der almindeligvis ikke blive tale om nogen rimelighedskompensation i disse tilfælde. Irene Nørgaard angiver i denne forbindelse, at det alene er i ”visse situationer”, der ikke bør gives rimelighedskompensation, hvorefter hun foretager en gennemgang af, hvornår særeje formentlig bør tillægges betydning i forhold til tildelingen af rimelighedskompensation.¹²⁷

¹²⁴ Jf. Irene Nørgaard, s. 58.

¹²⁵ Jf. Jørgen U. Grønborg på synopsis.dk, ”Kommentarer til retsvirkningslovens § 16 e”, s. 5.

¹²⁶ Jf. bemærkningerne, s. 16, spalte 2 f.

¹²⁷ Jf. Irene Nørgaard, s. 58 f.

Hvis ægtefællen med de største pensionsrettigheder på den anden side har større særejerrettigheder end den anden ægtefælle, har det ingen betydning for vurderingen af, om der skal gives rimelighedskompensation. I sådan et tilfælde må man i stedet overveje godtgørelse efter ÆL § 56. Dette kritiseres af Linda Nielsen, som angiver, at logikken ikke er umiddelbart indlysende.¹²⁸

Ud over særejemidlerne i ægteskabet kan den kompensationskrævende ægtefælles boslod få betydning. Hvis vedkommende således modtager en betydelig boslod fra den anden ægtefælle, herunder en andel af dennes pensionsordning, der ikke kan udtages forlods, og denne boslod bevirker, at den kompensationskrævende samlet set ikke er urimeligt stillet, så bør der ikke tildeles rimelighedskompensation.

Med hensyn til ”omstændighederne i øvrigt” kan det tillægges betydning, hvis den ene ægtefælle har foretaget det meste af sin opsparing i pensionsrettigheder, mens den anden har foretaget sin ikke ubetydelige opsparing i andre midler (som skal ligedeles) og alene har en ringe pensionsopsparing. I sådan et tilfælde taler det for at tildele den sidstnævnte rimelighedskompensation. Endelig kan det have indflydelse, hvis den kompensationskrævende ægtefælle er berettiget til ægtefællebidrag og ægtefællepension uden tidsbegrænsning.¹²⁹

3.5.2.2.4. Kompensationens størrelse

Hvis retten finder, at betingelserne for rimelighedskompensation er opfyldt, skal selve kompensationens størrelse afgøres. Dette sker skønsmæssigt, og i vurderingen skal de nævnte faktorer omkring ægteskabets varighed, ægtefællernes formueforhold og omstændighederne i øvrigt indgå. Nogle af de forhold, som (ud over de i afsnit 3.5.2.2.3. nævnte) kan indgå i vurderingen af beløbets størrelse, er ifølge bemærkningerne ægtefællernes alder, helbredsforhold og arbejdsevne.

Når størrelsen af rimelighedskompensationen skal fastsættes gælder der en begrænsning. Kompensationsbeløbet bør således som udgangspunkt ikke være større end ca. 25 % af forskellen mellem ægtefællernes pensionsopsparing under ægteskabet, hvilket forudsætter, at reglen kun vil finde anvendelse på ægteskaber, som har varet noget længere end 15 år, og at den pensionsmæssigt ringest stillede stort set

¹²⁸ Jf. Linda Nielsen, s. 194.

¹²⁹ Jf. bemærkningerne, s. 17, spalte 1.

ikke har anden pension end sin folkepension.¹³⁰ Altså endnu en begrænsning, som indsnævrer anvendelsesområdet for rimelighedskompensation betydeligt.

I det hele taget bør rimelighedskompensationen ikke bringe en ægtefælle ud over det pensionsniveau, som vedkommende ville kunne opnå ved at foretage sædvanlige pensionsindbetalinger under ægteskabet, hvilket de gennemgåede betingelser og begrænsninger skal sørge for. Dette betyder, at en sygeplejerske f.eks. som udgangspunkt kun kan bringes op på det pensionsniveau, som er normalt for sygeplejersker, også selvom hendes mand har betydeligt større pensionsrettigheder. En hjemmearbejdende ægtefælles rimelighedskompensation bør i øvrigt ikke overstige det, der svarer til en ufaglærts pensionsindbetalinger i de perioder, hvor der ikke er foretaget pensionsindbetalinger.¹³¹ Udgangspunktet om, at ægtefællen ikke bør bringes over sit normale pensionsniveau, kan godt fraviges, da der alene er tale om et princip, der bør følges langt hen ad vejen.¹³²

Det skal endelig bemærkes, at en insolvent ægtefælle ikke skal betale rimelighedskompensation som omtalt ovenfor på s. 13.

3.5.2.3. Vurdering af RVL § 16 e

Herefter er det centrale spørgsmål for dette speciale, hvorvidt RVL § 16 e opfylder formålet; at afbøde at den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle stilles urimeligt pensionsmæssigt i forbindelse med fællesboskiftet, når der er tale om længerevarende ægteskaber. Reglen skulle fungere som en slags opsamlingsbestemmelse i forhold til RVL § 16 d om fællesskabskompensation, hvilket virker hensigtsmæssigt, da denne bestemmelse har begrænset virkning i praksis, jf. ovenfor i afsnit 3.5.1.4.

Problemet med rimelighedskompensation er, at der også i forhold til denne er fastsat adskillige betingelser og begrænsninger, hvoraf nogle slet ikke fremgår af selve lovens ordlyd. RVL § 16 e er blevet udsat for en del kritik, jf. bl.a. Linda Nielsen, som anfører, at det er næsten umuligt at vide, om de mange krav for rimelighedskompensation er opfyldt, samt Lisbeth Faurdal, som mener, at reglen er kompli-

¹³⁰ Jf. bemærkningerne, s. 17, spalte 1. Se desuden Irene Nørgaard, s. 61 for yderligere information omkring, hvordan 25 %-grænsen muligvis skal anvendes.

¹³¹ Irene Nørgaard mener dog, at veluddannede, som har været hjemmearbejdende, ikke skal nøjes med en ufaglærts pensionsniveau, jf. Irene Nørgaard, s. 62.

¹³² Jf. bemærkningerne, s. 17, spalte 1, samt betænkningen, s. 201.

ceret, og at der skal en del til for at få rimelighedskompensation.¹³³ Ud fra det netop gennemgåede må man også konstatere, at restriktionerne er adskillige, og følgende betingelser samt begrænsninger kan opstilles:

1. Ægteskabet skal have været af mindst 15 års varighed. Der skal også tages hensyn til forudgående ægteskabslignende samliv i denne forbindelse.
2. Der skal være stor forskel på værdien af ægtefællernes pensionsopsparinger både på skiftetidspunktet samt det sædvanlige pensionstidspunkt.
 - a. Der bør mindst være en årlig forskel på 50.000 kr. i de løbende pensionsudbetalinger, og der bør ikke kompenseres i videre omfang, end at der altid er en sådan forskel på 50.000 kr.
3. Den kompensationsberettigedes pensionsrettigheder bør ikke bringes over et beløb på 135.000 kr. årligt.
4. Den kompensationskrævende ægtefælle bør ikke have rimelighedskompensation, hvis denne har særeje, som kompenserer for vedkommendes pensionsmæssigt dårlige stilling.
5. Hvis den kompensationskrævende ægtefælle modtager en betydelig boslod kan dette medføre, at vedkommende ikke er berettiget til rimelighedskompensation.
6. Hvis den kompensationskrævende er berettiget til ægtefællebidrag og ægtefællepension uden tidsbegrænsning kan dette bevirke, at vedkommende ikke får rimelighedskompensation.
7. Kompensationsbeløbet bør ikke være større end ca. 25 % af differencen mellem ægtefællernes pensionsopsparing under ægteskabet, hvilket forudsætter, at reglen kun vil finde anvendelse på ægteskaber, som har varet noget længere end 15 år, og at den kompensationskrævende ægtefælle stort set kun har sin folkepension.
8. En insolvent ægtefælle skal ikke betale rimelighedskompensation.
9. Generelt bør den kompensationskrævende ikke bringes op over sit normale pensionsniveau.

¹³³ Jf. Linda Nielsen, s. 210 og Lisbeth Faurdal, s. 41.

Der er altså ret snævre grænser for, hvornår man kan modtage rimelighedskompensation. Det skal bemærkes, at dette er et bevidst valg fra Ægtefællepensionsudvalgets side, der som nævnt kun ønskede, at RVL § 16 e skulle finde anvendelse på et begrænset antal ægteskaber. Familie- og forbrugerministeren gør også opmærksom på, at reglen blot skal fungere som opsamlingsbestemmelse i forhold til RVL § 16 d og alene har sigte på *pensionsmæssige* urimeligheder, hvorfor man mener, at det er vigtigt med en afgrænset bestemmelse.¹³⁴ Problemet i denne forbindelse er blot, at RVL § 16 d ikke synes at have nogen reel virkning, jf. ovenfor i afsnit 3.5.1.4., og at de omfattende restriktioner i forhold til RVL § 16 e medfører, at meget få tilfælde kan opsamles af RVL § 16 e.

Ud over at de mange restriktioner fører til, at RVL § 16 e sjældent kan anvendes, så kan det også være besværligt rent teknisk at regne ud, hvorvidt der i et ægteskab er grundlag for rimelighedskompensation, og hvor stor denne i så fald skal være. Linda Nielsen anfører således, at det er næsten umuligt at vide, hvorvidt betingelserne er opfyldt, da ”regnestykkerne, der skal foretages, kræver Excel ark i stimer og en række oplysninger, som vil være stort set umulige at fremskaffe.”¹³⁵ Grønborg fremhæver i øvrigt en hel række beregningsvanskeligheder og stiller bl.a. spørgsmålstegn ved, hvordan man skal afgøre, hvad det sædvanlige pensionsniveau er for den kompensationsberettigede.¹³⁶ Et program på synopsis.dk udarbejdet af Grønborg kan dog beregne størrelsen af rimelighedskompensation, hvilket altså tyder på, at det ikke er helt umuligt at foretage en kalkulation over, hvor stor en compensation cirka skal være. Det skal bemærkes, at programmet alene må være en indikator for kompensationens størrelse, da denne jo skal fastsættes ud fra et konkret skøn.

Det forhold, at kompensationens størrelse ansættes skønsmæssigt medfører i øvrigt en vis usikkerhed over, hvad man egentlig kan forvente at modtage; en usikkerhed, som desværre ikke er blevet afhjulpet gennem retspraksis. Den manglende retspraksis er et tegn på, at RVL § 16 e ikke har nogen virkning i realiteten, hvilket formentlig skyldes de mange betingelser og begrænsninger samt de eventuelle beregningsvanskeligheder, der er forbundet med rimelighedskompensationen. Indtil videre

¹³⁴ Jf. Familie- og Forbrugerministerens svar til Folketingets Retsudvalg, spørgsmål nr. 9, REU L 146, s. 1. Svaret angik spørgsmålet omkring, hvorvidt grænserne på 50.000 kr. og 135.000 kr. var for snævre.

¹³⁵ Jf. Linda Nielsen, s. 210.

¹³⁶ Jf. Jørgen U. Grønborg på synopsis.dk, ”Kommentarer til retsvirkningslovens § 16 e”, s. 6.

findes der på området blot en enkelt byretsdom, som også er omtalt ovenfor i afsnit 3.5.1.4., og dommen ser desværre ud til at være forkert.

Dom afsagt d. 08.03.2010 af Retten i Sønderborg (C1-2261/2008): M og H havde levet sammen i 5 år, hvorefter de var gift i 24 år. De havde to børn. I forbindelse med separation i 2007 påstod H, at hun var berettiget til kompensation på i alt 480.000 kr. efter RVL § 16 d, § 16 e samt ÆL § 56. M var bankassistent på 53 år med rimelige pensioner på 1.972.234 kr. H var 47 år og arbejdede som sygehjælper på deltid. Hendes rimelige pensioner havde en værdi af 557.991 kr., og hvis hun havde arbejdet på fuld tid, ville hun have opsparet yderligere 144.000 kr. ifølge Pensam. Byretten fandt ikke, at H var berettiget til godtgørelse efter ÆL § 56. Man gav heller ikke medhold i påstanden om fællesskabskompensation, da det ikke fandtes godtgjort, at H havde lidt et pensionstab, der var større end 2 års pensionsindbetalinger. Med hensyn til rimelighedskompensationen fandt retten det ikke godtgjort, at der ville være en forskel på de årlige udbetalinger på mindst 50.000 kr. på H's pensionstidspunkt, hvorved betingelserne for kompensationen ikke var opfyldt.

Ifølge Grønborg er dommens resultat ikke korrekt for så vidt angår rimelighedskompensationen, da det ovenfor omtalte beregningsprogram på synopsis.dk viser, at der rent faktisk var en difference på 193.673 kr. mellem parternes årlige pensionsudbetalinger, og at H ville kunne få en kompensation efter RVL § 16 e på op til 244.036 kr. Dommens ukorrekte resultat skyldes formentlig, at H's advokat ikke havde fremlagt nogen beregninger, og dommen er anket til Vestre Landsret.¹³⁷ Det faktum, at dommen er forkert, kunne også tyde på, at reglerne omkring rimelighedskompensation virkelig er meget komplicerede.

3.5.2.4. Konklusion

Umiddelbart virker det meget hensigtsmæssigt med en regel, der tildeler den pensionsmæssigt ringest stillede kompensation for generelt at undgå pensionsmæssig urimelighed på fællesboskiftet. En sådan regel er der behov for, især når man tager i betragtning, at RVL § 16 d har en begrænset virkning i realiteten. Formålet med RVL § 16 e var da også, at den skulle fungere som en slags opsamlingsbestemmelse i forhold til RVL § 16 d.

Desværre er der knyttet adskillige betingelser og begrænsninger til RVL § 16 e, hvilket indsnævrer bestemmelsens anvendelsesområde betydeligt. Dette har da også været hensigten fra Ægtefællepensionsudvalgets side, da det var intentionen, at reglen kun skulle anvendes på få tilfælde for at forenkle regelsættet. På trods af dette synes regelsættet dog ikke at være enkelt, og i realiteten ser det ud til, at rimeligheds-

¹³⁷ Jf. Jørgen U. Grønborg på synopsis.dk, "Kommentarer til retsvirkningslovens § 16 e", s. 10.

komensationen – formentlig i medfør af de mange restriktioner – stort set ikke finder anvendelse i praksis. Ud over, at RVL § 16 e sjældent vil finde anvendelse, så er der i øvrigt forbundet vanskeligheder med beregningen af rimelighedskomensationen, hvilket også kan medvirke til at begrænse brugen af reglen i praksis. Dette er ikke hensigtsmæssigt, da ægtefæller på baggrund af lovens ordlyd ofte vil forvente, at rimelighedskomensation kan komme på tale.

Man må sige, at der eksisterer en usikker retstilstand på området for anvendelsen af RVL § 16 e, da reglen består af mange komplicerede restriktioner, og da rimelighedskomensationen fastsættes ud fra et skøn, som ikke er blevet anvendt i retspraksis. Således er det svært at vide, hvornår man egentlig er berettiget til rimelighedskomensation, og hvilket beløb man cirka vil kunne tildeles.

RVL § 16 e synes altså ikke på effektiv vis at hindre, at den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle stilles urimeligt i pensionsmæssig henseende, og dette er ikke hensigtsmæssigt.

3.6. Muligheden for at oprette ægtepagt om deling, jf. RVL § 16 h, stk. 2

Ifølge RVL § 16 h, stk. 1 har ægtefæller mulighed for at indgå ægtepagt om, at deres pensionsrettigheder skal være særeje. Dette skal ikke behandles nærmere i dette speciale. Derimod er det i RVL § 16 h, stk. 2 fastsat, at ægtefællerne kan oprette ægtepagt om, at værdien af en kapital- eller ratepensionsordning skal indgå i delingen på fællesboskiftet, og denne regel kan være nyttig for ægtefæller, som ønsker at sørge for, at de bliver nogenlunde sidestillet rent pensionsmæssigt i tilfælde af separation eller skilsmisse. Da en aftale efter RVL § 16 h, stk. 2 om deling af pensionsrettigheder kan være med til at stille den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle bedre på fællesboskiftet, vil bestemmelsen således blive gennemgået nærmere i dette afsnit.

3.6.1. Formålet med aftale om deling

Reglerne om deling i RVL kan som udgangspunkt ikke fraviges, hvis der ikke foreligger hjemmel til at indgå aftale herom. I tilfælde af et aktuelt fællesboskifte kan ægtefæller dog frit indgå aftaler uden hjemmel. Da der ikke tidligere var hjemmel til at indgå ægtepagt om deling af pensionsrettigheder, betød det derfor, at ægtefæller kun kunne indgå en sådan aftale, når separation eller skilsmisse var aktuel. Ægtefælleud-

valget mente dog, at det var hensigtsmæssigt med en regel, der sikrede, at man kunne aftale deling af værdien af kapital- og ratepensioner, og dette resulterede i RVL § 16 h, stk. 2. Baggrunden for reglen er, at kapital- og ratepensioner skulle ligedeles efter tidligere retspraksis, jf. ovenfor i afsnit 2., hvilket mange ægtefæller havde indrettet sig efter. I medfør af RVL § 16 h, stk. 2 kan disse ægtefæller sikre sig, at de nævnte pensioner fortsat skal ligedeles; det forudsætter blot, at de opretter en ægtepagt herom.¹³⁸

3.6.2. Begrænsningerne angående aftale om deling

3.6.2.1. Enighed mellem ægtefællerne

Der gælder en række begrænsninger i forhold til muligheden for at aftale deling af pensionsrettigheder, jf. RVL § 16 h, stk. 2. For det første skal der indgås ægtepagt om delingen, hvilket jo forudsætter, at parterne kan blive enige herom. Linda Nielsen anfører, at det langt fra er sikkert, at ægtefællerne kan opnå enighed,¹³⁹ og det må da også tiltrædes, at der højst sandsynligt vil være en del tilfælde, hvor den ene af parterne sætter sig imod oprettelsen af ægtepagt om deling.

3.6.2.2. Kun visse pensionsrettigheder kan aftales ligedelt

En anden begrænsning er, at der ikke kan aftales deling af alle former for pensionsrettigheder. Ifølge RVL § 16 h, stk. 2's ordlyd kan man således alene indgå deleægtepagt angående værdien af *kapital- og ratepensionsordninger*. Dette omfatter SP-ratepensioner, selvpensioneringskonti, indeksordninger, der er tegnede som rateordninger og beløb indestående i Lønmodtagernes Dyrtidsfond. I det hele taget kan der aftales deling af pensionsrettigheder, som reelt har karakter af rate- eller kapitalpension,¹⁴⁰ og en delingsaftale, som omfatter *alle værdier* af kapital- og ratepensioner på fællesboskiftet (således også senere indbetalinger og nye pensionsordninger), må være acceptabel.¹⁴¹ Derimod kan der ikke aftales deling af værdien af løbende livsbetingede pensionsrettigheder. Ifølge Irene Nørgaard må det dog antages, at der godt kan

¹³⁸ Jf. betænkningen, s. 207.

¹³⁹ Linda Nielsen, s. 201.

¹⁴⁰ Jf. Familie- og Forbrugerministerens svar til Folketingets Retsudvalg, spørgsmål nr. 8, s. 5, og nr. 35, s. 2, REU L 146.

¹⁴¹ Jf. Irene Nørgaard, s. 79 f.

aftales deling af den betingede ret til udbetaling af en supplerende engangsydelse, på trods af at den er led i en løbende livsbetinget pensionsordning.¹⁴²

Baggrunden for den manglende mulighed for at aftale deling af de nævnte pensionsrettigheder er ifølge Familie- og Forbrugerministeren især, at man ikke ønskede, at løbende livsbetingede arbejdsmarkedspensioner skulle kunne deles. Desuden fandt man ikke, at det var nødvendigt eller hensigtsmæssigt at lave en særregel angående private livrenter, da de normalt er relateret til en aftale med et forsikrings-selskab. Ministeren gør gældende, at man vil kunne afhjælpe den manglende delingsmulighed ved at indgå en form for aftale med forsikringsselskabet i disse tilfælde.¹⁴³

Hvis der aftales deling af en kapital- eller ratepension, vil værdien af udbetalingerne herfra i øvrigt også skulle ligestilles. Det samme gælder for indtægter af og surrogater herfor. Det vil dog ikke være muligt at indgå en deleaftale, som kun angår de *udbetalte beløb* fra pensionsordningerne og således alene fraviger RVL §§ 16 b, stk. 2 og 16 c, stk. 2. Familie- og Forbrugerministeren anfører dog, at der godt kan aftales deling af et sommerhus, som er blevet købt for en udbetalt kapital- eller ratepension.¹⁴⁴ Man må ud fra dette konkludere, at der rent faktisk kan aftales deling af udbetalinger fra de pågældende pensionsrettigheder, når beløbet først er blevet *udbetalt*.¹⁴⁵

Det er blevet kritiseret fra flere sider, at der ikke kan aftales deling af de løbende livsbetingede pensionsrettigheder. Grønberg mener således, at der også burde være mulighed for at aftale deling af pensionsrettigheder, som f.eks. har karakter af livrenter og overlevelserefter. Han kritiserer, at der ikke er givet nogen begrundelse i selve bemærkningerne eller betænkningen for den manglende delingsmulighed af de løbende livsbetingede pensionsordninger, på trods af at dette er et alvorligt indgreb i ægtefællers aftalefrihed.¹⁴⁶ Det skal bemærkes, at der som nævnt er givet en begrun-

¹⁴² Jf. Irene Nørgaard, s. 78, note 96.

¹⁴³ Jf. Familie- og Forbrugerministerens svar til Folketingets Retsudvalg, spørgsmål nr. 8, s. 5, og nr. 35, s. 2, REU L 146.

¹⁴⁴ Jf. Familie- og Forbrugerministerens svar til Folketingets Retsudvalg, spørgsmål nr. 8, s. 5, og nr. 35, s. 2, REU L 146.

¹⁴⁵ Jf. også Jørgen U. Grønberg på synopsis.dk, "Kommentarer til retsvirkningslovens § 16 h", s. 5 samt Irene Nørgaard s. 79. Sidstnævnte gør også gældende, at der kan indgås deleaftale om indtægter af og surrogater for allerede udbetalte kapitalpensioner samt om allerede udbetalte supplerende engangsydelser fra en løbende livsbetinget pensionsrettighed.

¹⁴⁶ Jf. Jørgen U. Grønberg på synopsis.dk, "Kommentarer til retsvirkningslovens § 16 h", s. 4.

delse af Familie- og Forbrugerministeren,¹⁴⁷ og at betænkningen synes at give den begrundelse, at man blot ønskede at ægtefæller skulle kunne indrette sig, så de blev stillet som efter de tidligere delingsregler for så vidt angår kapital- og ratepensioner.¹⁴⁸

Lisbeth Faurdal gør i øvrigt gældende, at hvis man skal følge den nævnte begrundelse i betænkningen, så må RVL § 16 h, stk. 2 være en overgangsregel, som alene skal anvendes i en periode. Hvis reglen derimod også skal anvendes for fremtiden og således ikke blot i en overgangsperiode, finder hun den derimod ikke hensigtsmæssig, da den tit kan give anledning til problemer på fællesboskiftet. Dette kan eksempelvis være tilfældet, hvis ægtefællerne har aftalt deling af deres kapital- og ratepensioner, hvorefter den ene part har fået en løbende, livsbetinget pension i medfør af nyt arbejde. Denne pension vil jo ikke være omfattet af ægtepagten om deling. Faurdal mener således, at der bør være mulighed for at indgå delingsaftale om alle former for pensionsrettigheder, hvis RVL § 16 h, stk. 2 ikke blot er en overgangsregel. Dette ville også være mere i overensstemmelse med RVL § 16 b, som sidestiller alle pensionsordninger og blot sondrer mellem rimelige og ekstra pensionsrettigheder.¹⁴⁹

Grønberg anfører desuden til støtte for sin kritik af den manglende delingsmulighed, at der i medfør af RVL § 16 b, stk. 3 ofte vil skulle ske deling af privattegnede livrenter, da disse typisk vil have karakter af ekstra pensioner. Han mener derfor ikke, at det giver mening, at ægtefællerne ikke har mulighed for selv at aftale, at disse rettigheder altid skal deles.¹⁵⁰ Linda Nielsen kritiserer ligeledes begrænsningen af ægtefællernes aftalemulighed og siger, at den er bemærkelsesværdig og unødvendig.¹⁵¹

Det faktum, at man har begrænset muligheden for delingsaftaler til kapital- og ratepensioner, medfører, at der vil være en del tilfælde, hvor der ikke kan aftales deling af samtlige pensionsrettigheder i ægteskabet. Dette vanskeliggør ægtefællernes mulighed for at hindre, at den ene ægtefælle pensionsmæssigt stilles betydeligt

¹⁴⁷ Jf. Familie- og Forbrugerministerens svar til Folketingets Retsudvalg, spørgsmål nr. 35, s. 2, REU L 146.

¹⁴⁸ Jf. betænkningen, s. 208 og ovenfor i afsnit 3.6.1.

¹⁴⁹ Jf. Lisbeth Faurdal, s. 47.

¹⁵⁰ Jf. Jørgen U. Grønberg på synopsis.dk, "Kommentarer til retsvirkningslovens § 16 h", s. 4.

¹⁵¹ Jf. Linda Nielsen, s. 201.

ringere end den anden og kan som beskrevet give anledning til tvister på fællesboskiftet, hvilket ikke er hensigtsmæssigt. I ægteskaber, hvor der foreligger en privat livrente relateret til et forsikringselskab, kan ægtefællerne ganske vist undgå pensionsmæssig urimelighed angående livrenten ved at indgå en aftale med forsikringselskabet, men det ville være mere simpelt, hvis man blot kunne oprette en ægtepagt om deling af *samtlig*e pensionsrettigheder. Det skal siges, at der i dag formentlig kan oprettes såkaldt sumfælleseje, jf. nedenfor i afsnit 3.6.2.3., hvilket kan afbøde problemerne ved, at der ikke kan aftales deling af alle pensioner.

Begrundelsen for at tillade delingsaftale angående kapital- og ratepensioner er, at ægtefæller skulle kunne indrette sig som efter tidligere gældende retspraksis angående disse ordninger, men dette synes ikke at være tilstrækkelig begrundelse for at udelukke delingsaftale angående løbende livsbetingede pensionsrettigheder. Det ville være mere hensigtsmæssigt at tillade, at der kunne aftales lighedeling af alle former for pensionsordninger. Der er ikke noget, der teknisk står til hindring herfor, da løbende livsbetingede pensioner alligevel skal deles, når de har karakter af ekstra pensionsrettigheder. En ligestilling af alle pensionsordninger ville desuden være i overensstemmelse med det faktum, at man i RVL § 16 b sidestiller alle former for pensionsrettigheder.

3.6.2.3. Begrænsninger i aftalemulighederne

Ud over de to ovenfor gennemgåede begrænsninger i muligheden for at aftale deling af ægtefællers pensionsrettigheder, gælder der også begrænsninger i forhold til, hvad man gyldigt kan aftale i ægtepagter i medfør af RVL § 28, som fastsætter, hvorledes et særeje kan udformes. Det har været meget omdiskuteret, hvorvidt RVL § 28, stk. 2, som bestemmer, at en særejeægtepagt kan angå en del af ægtefællernes ejendele, giver hjemmel til såkaldt sumsæreje og sumfælleseje.¹⁵² Ved sumsæreje gøres et bestemt beløb til særeje, mens resten er af en anden formueart som f.eks. brøkdels-særeje. Ved sumfælleseje gøres et specificeret beløb derimod til fælleseje, mens resten er f.eks. fuldstændigt særeje. Sumsæreje og sumfælleseje kan være genstandsrelateret og

¹⁵² Af teoretikere, som har anført, at sumbestemmelser ikke er gyldige, kan nævnes Irene Nørgaard, jf. nærmere nedenfor, samt Torsten Iversen i UfR 2002B.421, s. 2.

ikke-genstandsrelateret.¹⁵³ Et genstandsrelateret sumfælleseje knytter sig således til et bestemt aktiv – eksempelvis en pensionsordning.

Problematikken omkring sumbestemmelser er relevant i forhold til ægtepagter om deling af pensionsrettigheder, da det i visse situationer kan være ønskeligt for ægtefæller at indgå en aftale efter RVL § 16 h, stk. 2, som indeholder sådanne sumbestemmelser. Det kan eksempelvis være hensigtsmæssigt for ægtefæller at aftale, at værdien af en kapital- eller ratepension op til et bestemt beløb – som f.eks. 500.000 kr. – skal ligedeles i tilfælde af fællesboskifte. Der vil i så fald være tale om et genstandsbestemt sumfælleseje. I det følgende vil problemerne omkring genstandsbestemt sumfælleseje derfor blive gennemgået.

Irene Nørgaard har anført, at ægtepagter om sumfælleseje er ugyldige alene af den grund, at de mangler hjemmel. Ægtepagter skal som nævnt have hjemmel i RVL § 28 eller forarbejderne hertil, og i bestemmelsens stk. 2 fastsættes det da også, at man kan aftale særeje angående *en del af ægtefællernes ejendele*. Spørgsmålet er blot, om der dermed er givet hjemmel til at bestemme sumfælleseje; et beløb er jo strengt taget ikke ”en ejendel”. Sumbestemmelser er ikke nævnt i forarbejderne til RVL af 1925 eller særejereformen fra 1990, ligesom de ikke omtales af 1957- eller 1969-udvalget.

Det fastslås derfor af Nørgaard, at det er yderst tvivlsomt, hvorvidt der er hjemmel til sumfælleseje. Derudover anføres det også, at genstandsbestemt sumfælleseje uden prioritetstilknytning medfører vilkårlighed, specifications- og sammenblandingsproblemer samt gør det vanskeligt at afgøre, hvorvidt der er sket surrogation eller forbrug. Nørgaard konkluderer herefter, at genstandsbestemt særeje rejser adskillige spørgsmål, hvis løsninger vil kollidere med fundamentale ægteskabsretlige eller aftaleretlige principper, og at det må afvises som uhjemlet.¹⁵⁴

I relation til ægtepagter om deling af pensionsrettigheder gør Nørgaard derfor også gældende, at der ikke kan aftales lighedeling af en del af værdien af en ka-

¹⁵³ Jf. Feldthusen, Rasmus Kristian, ”Sammenblanding af ægtefællers formueordninger – om sumsæreje, anpartssæreje og delgaver”, i Andersen, Lennart Lyng, (red.), ”Familieret og engagement – Hilsener til Svend Danielsen”, Thomson Reuters Professional, 1. udgave 2009, s. 134. Herefter benævnt Rasmus Kristian Feldthusen.

¹⁵⁴ Jf. Nørgaard, Irene, ”Formueordninger mellem ægtefæller efter gennemførelsen af særejereformen i 1990 – særligt om ægtefællers indbyrdes aftalemuligheder”, Jurist- og økonomforbundets forlag, 1. udgave 2001, s. 82 ff. På s. 89 ff. gennemgår Nørgaard mere detaljeret problemerne omkring det genstandsbestemte sumfælleseje. Umiddelbart nedenfor vil problemernes betydning i forhold til delingsaftaler angående pensionsrettigheder blive gennemgået.

pital- eller ratepension uden udtrykkelig hjemmel i RVL § 16 h, stk. 2. Hun begrundede den manglende mulighed for at aftale sumfælleseje med, at det ellers ville indebære, at man på fællesboskiftet kan blive nødt til at bruge både ligedelingsreglerne, særejereglene samt delingsreglerne i RVL §§ 16 b – 16 h, selvom sidstnævnte ikke er beregnet til at spille sammen med individuelle aftaler om deling. Der gøres desuden opmærksom på, at en ægtepagt om sumfælleseje ofte vil gøre det svært at identificere de forskellige formuearter, når ordningen er udbetalt og/eller forbrugt.¹⁵⁵ Det vil sige, at der kan opstå problemer omkring sammenblanding af formuearterne og spørgsmål omkring, hvorvidt der er sket surrogation eller forbrug af det genstandsbestemte sumfælleseje.

Der er særligt en bestemt problemstilling omkring muligheden for at aftale sumfælleseje om kapital- og ratepensioner, som er blevet diskuteret. Det kan nemlig være hensigtsmæssigt for ægtefæller at aftale, at den ene ægtefælles kapital- og ratepensioner skal deles i det omfang, værdien af ægtefællens samlede pensioner overstiger værdien af den anden ægtefælles samlede pensioner.¹⁵⁶ På denne måde deles den pensionsmæssigt bedst stillede ”overskydende pensioner” med den pensionsmæssigt ringest stillede. Altså en måde, hvorpå ægteparret selv kan undgå pensionsmæssig urimelighed for den pensionsmæssigt ringest stillede.

Irene Nørgaard anfører, at en aftale, som den netop omtalte ikke er gyldig. Der gives et eksempel, hvor ægtefællerne har aftalt, at en kapitalpension ikke skal deles i det omfang, som den svarer til den anden ægtefælles løbende livsbetingede ordning, mens resten af kapitalpensionen skal deles. Nørgaard mener, at en sådan aftale er uklar (altså et specificationsproblem) og derfor ikke gyldig, da det for det første er usikkert, hvordan man skal sammenligne de to forskellige pensionsrettigheder, og da ægtepagten for det andet medfører, at beløbet, som ikke skal deles, løbende vil kunne ændre størrelse afhængigt af den anden ægtefælles dispositioner (altså et vilkårlighedsproblem).¹⁵⁷ Det konkluderes herefter, at aftaler om deling af overskydende pension må være i strid med UfR 1998.1674 H, hvor det blev fastslået, at RVL § 28, stk. 2 ikke engang giver hjemmel til pristalsregulering af et genstandsbestemt

¹⁵⁵ Jf. Irene Nørgaard, s. 81, note 103.

¹⁵⁶ Jf. Jørgen U. Grønberg på synopsis.dk, ”Kommentarer til retsvirkningslovens § 16 h”, s. 6.

¹⁵⁷ Linda Nielsen og Jørgen U. Grønberg er ikke enige i, at en sådan aftale er uklar, jf. nærmere herom nedenfor på s. 59.

sumfælleseje.¹⁵⁸ Derimod kan man ifølge Nørgaard godt aftale brøkdels-særeje kombineret med lighedeling af den brøkdels af kapital- eller ratepensionen, som er fælles-eje.¹⁵⁹

I 2007 faldt der imidlertid en dom, som endelig tog direkte stilling til spørgsmålet om, hvorvidt der gyldigt kan aftales genstandsbestemt sumsæreje:

T:FA2007.516/1: M og H havde indgået ægteskab i 1999 og indgået en ægtepagt, som fastsatte, at 500.000 kr. af friværdien af M's ejendom skulle være skilsmisssæreje. Friværdien var på 1.000.000, da ægtepagten blev oprettet. I 2004 blev parterne separeret, og H påstod, at sumsærejebestemmelsen var ugyldig. M oplyste, at hvis han ikke gyldigt kunne have bestemt sumsæreje, så ville han have forlangt, at hele ejendommen skulle være hans særeje. Byretten fandt ikke, at sumsærejet var ugyldig. Østre Landsret udtalte: "Det er fast antaget, at der kan aftales særeje vedrørende bestemte, nærmere specificerede genstande (FT 1989/90, Tillæg A, spalte 779). Det følger endvidere af retsvirkningslovens § 28, stk. 2, [...] at en aftale om særeje kan begrænses til at angå en del af ægtefællernes ejendele. Efter sin ordlyd er retsvirkningslovens § 28 ikke til hinder for en aftale som den mellem parterne indgåede, der er en aftale om sumsæreje vedrørende et bestemt aktiv. Det kan lægges til grund, at ægtepagter om sumsæreje blev godkendt af overøvrigheden (statsamterne) forud for [særejereformen], hvor kravet om godkendelse af visse ægtepagter blev ophævet. Det kan endvidere lægges til grund, at der både før og efter særejereformen har foreligget en fast praksis, som har tilladt tinglysning af aftaler om sumsæreje. Aftaler om sumsæreje har endvidere uanfægtet været lagt til grund i retspraksis både før og efter særejereformen. Der er ikke i forarbejderne til [særejereformen] holdepunkter for at antage, at det med særejereformen, der havde til formål at give ægtefæller større frihed til at træffe aftale om deres formueforhold, var hensigten at begrænse muligheden for at aftale sumsæreje. Den mellem parterne indgåede aftale indeholder en tilstrækkelig specifikation af den del af M's ejendom, der gøres til hans særeje. Herefter, og da der ikke i øvrigt foreligger omstændigheder, der kan begrunde, at parternes aftale om sumsæreje bør tilsidesættes, stadfæster landsretten denne del af byrettens afgørelse."

Dommen viser således, at der ifølge Østre Landsret rent faktisk *kan* aftales genstandsbestemt sumsæreje, og det samme må gælde for sumfælleseje. Det fastslås med afgørelsen, at der rent faktisk *er* hjemmel i RVL § 28, stk. 2 til at lave sumbestemmelser, som relaterer sig til et bestemt aktiv. Med hensyn til problemstillingerne omkring bl.a. specifikation, som genstandsrelaterede sumbestemmelser medfører, gør Rasmus Kristian Feldthusen gældende, at disse også gælder for andre særejereformer. Sumbestemmelsernes karakter gør blot problemerne mere tydelige.¹⁶⁰

¹⁵⁸ Dommen angik et ægteskab, hvor der var aftalt sumfælleseje angående 20 mio. kr. af tilbagekøbsværdien af M's livsforsikringspolicer. I et tillæg til ægtepagten var det fastsat, at H's andel af fælles-ejet i en udbetalingsituation skulle pristalsreguleres. Spørgsmålet var, hvorvidt tillægget havde hjemmel i RVL § 28, stk. 2, hvilket ikke blev fundet at være tilfældet. Højesteret gjorde opmærksom på, at *selve ægtepagtens* gyldighed ikke var til pådømmelse, hvorved dommen altså ikke tager udtrykkelig stilling til sumfællesejet, men Nørgaard gør altså gældende, at Højesterets argumentation om manglende hjemmel kan anvendes på spørgsmålet om sumfællesejets gyldighed.

¹⁵⁹ Jf. Irene Nørgaard, s. 82.

¹⁶⁰ Jf. Rasmus Kristian Feldthusen, s. 137.

Genstandsbestemt sumfælleseje må derfor anses for at kunne indgås gyldigt, jf. 2007-dommen samt Feldthusen og Linda Nielsen.¹⁶¹ Med hensyn til muligheden for at aftale genstandsbestemt sumfælleseje angående en rate- eller kapitalpension er flere teoretikere da også enige om, at dette kan ske gyldigt, jf. bl.a. Linda Nielsen og Grønborg, som begge mener, at der ligeledes er mulighed for at aftale deling af ”overskydende pensioner”. De anser ikke en sådan aftale for at være uklar, og gør opmærksom på, at den sammenligning der i situationen skal ske mellem ægtefællernes forskelligartede pensioner er i overensstemmelse med de øvrige pensionsregler i RVL, hvor man jo også skal tage rentepensionerne i betragtning f.eks. ved afgørelsen af, om den ene ægtefælle er berettiget til kompensation.¹⁶²

Man må sige, at der er forbundet en del problemer med genstandsrelateret sumfælleseje. Disse vanskeligheder optræder dog også i forbindelse med andre særreformer – om end ikke i så fremtrædende en grad – og man kan hævde, at problemerne ved sumfælleseje opvejes af, at det kan være et meget hensigtsmæssigt middel til at undgå pensionsmæssig urimelighed. Et sådant middel er ganske velkomment med henblik på kompensationsmulighedernes manglende virkning og det deraf affødte behov for, at ægtefællerne selv foretager foranstaltninger for at undgå pensionsmæssig urimelighed i tilfælde af fællesboskifte.

3.6.3. Konklusion

Som det vil være fremgået af specialet, er der i mange tilfælde et behov for, at ægtefæller tager aktivt stilling til deres pensionsopsparinger for at undgå pensionsmæssig urimelighed på fællesboskiftet. Bestemmelsen i RVL § 16 h, stk. 2 åbner op for, at ægtefæller ved ægtepagt kan aftale deling af deres pensionsrettigheder på fællesboskiftet, således at den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle bliver stillet bedre. RVL § 16 h, stk. 2 imødegår således det netop omtalte behov, hvilket er ganske hensigtsmæssigt.

¹⁶¹ Jf. Rasmus Kristian Feldthusen, s. 137 og Nielsen, Linda, ”Familiereetten”, Gjellerup/Gads Forlag, 5. udgave, 2009. s. 162.

¹⁶² Jf. Linda Nielsen, s. 202, Jørgen U. Grønborg på synopsis.dk, ”Kommentarer til retsvirkningslovens § 16 h”, s. 6.

RVL § 16 h, stk. 2 har dog sine begrænsninger. For det første kan der kun oprettes ægtepagt om deling af pensionsrettighederne, hvis ægtefællerne kan opnå enighed herom, hvilket formentlig ofte ikke vil være muligt. For det andet kan der kun aftales ligedeling af værdien af kapital- og ratepensioner, men ikke af løbende livsbetingede pensionsrettigheder, og dette besværliggør ægtefællernes mulighed for at aftale sig ud af pensionsmæssig urimelighed. Endelig har det været meget omdiskuteret, hvorvidt der ved ægtepagt kan fastsættes sumfælleseje. Muligheden for at oprette sumfælleseje ville i relation til pensionsrettigheder betyde, at det bl.a. kan aftales, at den ene ægtefælles kapital- og ratepensioner skal deles i det omfang, værdien af ægtefællens samlede pensioner overstiger værdien af den anden ægtefælles samlede pensioner. En delingsaftale som den nævnte er et hensigtsmæssigt middel til at stille den pensionsmæssigt dårligst stillede mere rimeligt i mange tilfælde. Det er blevet konkluderet af landsretten, at der rent faktisk er mulighed for at oprette genstandsbestemt sumsæreje, jf. T:FA2007.516/1, hvilket også må gælde for sumfælleseje.

Selvom RVL § 16 h, stk. 2 har sine begrænsninger, må det konkluderes, at den langt hen af vejen er en hensigtsmæssig bestemmelse, som ofte kan hjælpe den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle fra at blive urimelig stillet.

4. Konklusion

De nye regler om pensionsrettigheders behandling i forbindelse med fællesboskiftet er et resultat af en afvejning mellem pensionspolitiske hensyn (som taler for forlods udtagelse af samtlige pensioner) og familiepolitiske hensyn (som taler for ligedeling). Dette har medført et pensionspolitisk udgangspunkt om, at ægtefæller udtager deres respektive pensionsopsparinger forlods, jf. RVL § 16 b, stk. 1 og afsnit 3.2., ligesom der altid skal ske forlods udtagelse ved kortere ægteskaber, jf. RVL § 16 c og afsnit 3.4. Udgangspunktet kan medføre urimelighed, hvis den ene ægtefælle er pensionsmæssigt ringere stillet end den anden, hvilket naturligvis ikke er hensigtsmæssigt. Derfor findes en række modifikationer af familiepolitisk karakter i reglerne om pensionsrettigheders behandling på fællesboskiftet.

For det første følger det af RVL § 16 b, stk. 1, at alene *rimelige* pensionsrettigheder kan udtages forlods, mens de ekstra pensioner herudover skal deles.

Fortolkningen af begrebet rimelig er desværre ikke blevet afklaret gennem retspraksis, så denne må foretages ud fra bemærkningerne, betænkningen og teorien. Ud fra disse kilder kan det konkluderes, at først og fremmest sædvanlige rettigheder er rimelige, jf. afsnit 3.2.1. For visse grupper vil der ikke findes noget ”sædvanligt” pensionsniveau, hvorfor vurderingen af, hvad der er rimeligt, besværliggøres, jf. afsnit 3.2.3. I det hele taget kan sondringen mellem rimelige og ekstra pensioner være vanskelig, og det kan være svært for ægtefæller at forudse, hvad de hver især kan udtage som rimelige pensioner, jf. s. 21 ff.

Efter at ægtefællerne har udtaget deres respektive rimelige pensionsrettigheder, kan man stadig risikere, at den ene ægtefælle står med betydeligt mindre pensionsopsparinger end den anden. Den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle vil ofte være kvinden, jf. s. 19 ff., da mænd generelt har større pensionsopsparinger end kvinder, og denne konsekvens er uheldig. Man skal dog være opmærksom på, at de pensionsopsparingsmæssige forskelle kønnene imellem ikke er helt så store, som oprindeligt antaget, og at der i RVL findes muligheder for at udjævne den pensionsmæssige urimelighed.

Først og fremmest er der den familiepolitiske modifikation i medfør af ægtefællens mulighed for at foretage såkaldt opfyldningsopsparing, jf. afsnit 3.2.4., som medfører, at ekstra opsparing anses for rimelig, hvis den har til formål at bringe den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle op på den anden ægtefælles pensionsniveau. Derudover er der mulighed for at foretage fællesskabskompensationsopsparing, jf. afsnit 3.2.5., som indebærer at hvis en ægtefælle, som ville være berettiget til fællesskabskompensation, foretager ekstra pensionsopsparing, så vil denne opsparing være rimelig. Det er ganske hensigtsmæssigt, at ægtefæller har mulighed for selv at undgå urimelighed på denne måde, om end det naturligvis kræver, at man har økonomisk råderum til en sådan opsparing, og at det i praksis kan være vanskeligt at afgøre, hvorvidt opfyldningsopsparing og fællesskabskompensationsopsparing er berettiget.

Dernæst findes der reglen i RVL § 16 d, som berettiger den pensionsmæssigt ringest stillede til fællesskabskompensation, hvis vedkommende under ægteskabet har foretaget en mindre pensionsopsparing, end hvad der svarer til en rimelig pensionsordning for den pågældende, forudsat at den manglende opsparing skyldes

den måde, som ægtefællerne har indrettet sig på i fællesskabet, jf. afsnit 3.5.1. RVL § 16 e berettiger desuden ægtefællen til rimelighedskompensation, således at vedkommende ikke stilles urimeligt pensionsmæssigt i forbindelse med fællesboskiftet, når der er tale om længerevarende ægteskaber, jf. afsnit 3.5.2. Kompensationsreglerne virker umiddelbart ganske hensigtsmæssige, men der er så mange betingelser og begrænsninger knyttet til dem, at de i realiteten ikke har nogen virkning, hvilket også afspejles i manglen på retspraksis.

Endelig kan ægtefællerne ved ægtepagt aftale deling af deres pensioner, jf. RVL § 16 h, stk. 2. Der findes visse begrænsninger i denne mulighed, men ikke desto mindre må det konkluderes, at det er en hensigtsmæssig måde, hvorpå ægtefællerne kan undgå pensionsmæssig urimelighed, jf. afsnit 3.6.

Man skal have for øje, at pensionsreglernes mest centrale formål var, at undgå de urimeligheder, som de tidligere regler medførte. De nye regler formår da også at opfylde dette mål, men medfører desværre andre urimeligheder, som ægtefællerne i et vist omfang dog kan undgå ved aktiv handling.

Alt i alt må man sige, at udgangspunktet om forlods udtagelse af rimelige pensionsrettigheder ofte medfører et rimeligt resultat, men at det i nogle tilfælde kan føre til, at den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle stilles urimeligt på fællesboskiftet. Dette er ikke i sig selv et stort problem, da RVL's pensionsregler har forsøgt at afbøde disse urimeligheder. Med hensyn til kompensationsreglerne er det ikke lykkedes, da bestemmelserne har en begrænset rækkevidde og ikke synes at have nogen virkning i praksis. Dette er ikke hensigtsmæssigt, når ægtefæller kan have en berettiget forventning om, at der er mulighed for kompensation. Dermed er det op til ægtefællerne selv at undgå pensionsmæssig urimelighed ved at foretage opfyldningsopsparing og fællesskabskompensationsopsparing samt ved at oprette ægtepagt om deling af pensionerne.

Problemet er, at ægtefællerne skal være klar over, at der eksisterer et problem, før de kan gøre noget, og på grund af den simple fremstilling af pensionsreglerne, vil dette nok sjældent være tilfældet. Desuden besværliggøres processen ved at opnå pensionsmæssig rimelighed naturligvis også, når ægtefællerne skal tage aktivt stilling til deres pensionsopsparinger. Det må derfor konkluderes, at reglerne generelt

set ikke er hensigtsmæssige for den pensionsmæssigt dårligst stillede, om end der findes muligheder for at sikre, at vedkommende ikke stilles urimeligt.

5. Perspektivering

Det er meget muligt, at der i fremtiden vil ske en udvikling, således at forskellene mellem ægtefællers pensioner i en vis grad vil blive udlignet. I tilfælde af dette vil de pensionsmæssige urimeligheder, som er forbundet med udgangspunktet om forlods udtagelse af rimelige pensioner, indskrænkes. Men dette ændrer ikke på, at der i dag er en risiko for, at ægtefællen med de mindste pensionsrettigheder stilles urimeligt, hvis vedkommende ikke har foretaget foranstaltninger imod dette.

Linda Nielsen opstiller nogle forslag til revision af reglerne, for at de kan få virkning efter sin hensigt. For det første foreslås en ændring af ordlyden af RVL §§ 16 d og e, således at man ”ud fra en konkret vurdering kan tage hensyn til en ægtefælles berettigede forventning ved afgørelser om compensation.” Et andet forslag er, at kompensationsreglerne gøres til skønsregler svarende til den fleksible ÆL § 56. Endelig nævnes det, at man kunne udvide muligheden for opsat deling af pensionsret.¹⁶³ Særligt idéen om at gøre kompensationsreglerne til rene skønsregler kunne være en god måde at undgå urimelighed på. Problemet er naturligvis, at det i en periode vil være usikkert, hvornår man kan opnå compensation, men dette vil formentlig blive klarlagt i retspraksis inden for nogen tid. Det ses i hvert fald ud fra ÆL § 56, at sådanne skønsregler kan fungere.

Indtil en eventuel revision ville det være hensigtsmæssigt at sørge for at informere ægtefæller så vidt muligt om mulighederne og behovet for, at de selv sørger for at foretage de nødvendige foranstaltninger for at undgå pensionsmæssig urimelighed.

¹⁶³ Jf. Linda Nielsen, s. 215, hvor der også fremstilles et processuelt forslag. Dette omtales ikke nærmere her, da specialet ikke beskæftiger sig med de processuelle problemer.

Litteraturliste

Love, forarbejder og udvalgsarbejde

Lov om skifte af dødsbo og fællesbo m.v. (Fællesboskifteloven)

Forkortet: FSKL

Lov om beskatning af pensionsordninger mv. (pensionsbeskatningsloven)

Forkortet: PBL

Lov om ægteskabets retsvirkninger (Retsvirkningsloven)

Forkortet: RVL

Lov om ægteskabs indgåelse og opløsning (Ægteskabsloven)

Forkortet: ÆL

Bemærkningerne til Lovforslag 146: Forslag til lov om ændring af lov om ægteskabets retsvirkninger og lov om skifte af fællesbo mv. (Pensionsrettigheders behandling ved død samt separation og skilsmisse), Thomson Reuters, LFT2005-2006.1.146.

Forkortet: "Bemærkningerne".

Betænkning 1293/1995: Betænkning om fraskiltets pensionsret. Afgivet af Pensionsoverførselsudvalget i 1995.

Betænkning 1466/2005 "Ægtefællernes pensionsrettigheder - Behandling på skifte af fællesbo". Afgivet af Ægtefællepensionsudvalget i 2005.

Forkortet: "Betænkningen".

Ministeren for Familie- og forbrugeranliggendes svar til Folketingets Retsudvalg vedrørende Lovforslag 146: Forslag til lov om ændring af lov om ægteskabets retsvirkninger og lov om skifte af fællesbo mv. (Pensionsrettigheders behandling ved død samt separation og skilsmisse), spørgsmål 1, 8, 9, 29, 35.

Domme

UfR 1998.717 H

UfR 1998.719H

UfR 1998.1674 H

T:FA2007.516/1

Utrykt dom afsagt d. 08.03.2010 af Retten i Sønderborg (C1-2261/2008)

Litteratur

Feldthusen, Rasmus Kristian, "Sammenblanding af ægtefællers formueordninger – om sumsæreje, anpartssæreje og delgaver", i Andersen, Lennart Lyng, (red.), "Familieret og engagement – Hilsener til Svend Danielsen", Thomson Reuters Professional, 1. udgave 2009, s. 133-167.

Forkortet: "Rasmus Kristian Feldthusen".

Lund-Andersen, Ingrid, Noe Munck og Irene Nørgaard, "Familiere", Jurist- og Økonomforbundets forlag, 5. udgave, 2003.

Forkortet: "Familiere".

Nielsen, Linda, "Skilsmisseret – de økonomiske forhold", Forlaget Thomson, 1. udgave, 2008, s. 175.

Forkortet: Linda Nielsen.

Nielsen, Linda, "Familiere", Gjellerup/Gads Forlag, 5. udgave, 2009.

Nørgaard, Irene, "Formueordninger mellem ægtefæller efter gennemførelsen af sær-ejereformen i 1990 – særligt om ægtefællers indbyrdes aftalemuligheder", Jurist- og økonomforbundets forlag, 1. udgave 2001.

Nørgaard, Irene, "Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død", Jurist- og Økonomforbundets forlag, 1. udgave, 2007.

Forkortet: "Irene Nørgaard".

Artikler

Faurdal, Lisbeth, "Nye regler om behandling af pensionsordninger ved separation og skilsmisse", i Andersen, Lennart Lyng (red.), "Kapitalmarked og kunderelationer – hilsener til Lars Gorton", Forlaget Thomson, 1. udgave 2007.

Forkortet: Lisbeth Faurdal.

Nielsen, Dorrit Sylvest og Malene Vestergaard, "Ægtefællers pensionsrettigheder" i Andersen, Lennart Lyng (red.), "12 perspektiver på pension", Forlaget Thomson, 1. udgave, 2006, s. 160-179.

Rovsing, Sys og Grethe Opstrup, "Deling af pensionsordninger ved ægtefælleskifte" i Andersen, Lennart Lyng (red.), "12 perspektiver på pension", Forlaget Thomson, 1. udgave, 2006, s. 127-139.

UfR 2002B.421

T:FA 2007.83

UfR 2007.54

Artikler fra pressen

"Det største tyveri siden guldhornene", Politiken, d. 28.12.2006.

Sider fra internettet

Kvinder sparer for lidt op til pension" fra

<http://www.dinepenge.dk/pension/artikel/kvinder-sparer-lidt-pension>

Jørgen U Grønberg på synopsis.dk:

- "Oversigt over 30 kritikpunkter og uafklarede spørgsmål vedrørende pensionsdelingsreformen i 2006"

http://www.themis.dk/synopsis/docs/Oversigt_over_aabne_spoergsmaal_ved_pensionsdelingsreformen.asp

- "Kommentarer til retsvirkningslovens § 16 b"

<http://www.themis.dk/searchinclude/RVLKOMM16b.asp>

- "Kommentarer til retsvirkningslovens § 16 c"

<http://themis.dk/searchinclude/RVLKOMM16c.asp>

- "Kommentarer til retsvirkningslovens § 16 d"

<http://themis.dk/searchinclude/RVLKOMM16d.asp>

- "Kommentarer til retsvirkningslovens § 16 e"

<http://themis.dk/searchinclude/RVLKOMM16e.asp>

- "Kommentarer til retsvirkningslovens § 16 h"

<http://www.themis.dk/searchinclude/RVLKOMM16h.asp>

"Pensionsformuen", Skatteministeriet:

http://www.skm.dk/tal_statistik/skatter_og Afgifter/3324.html

Notat om mænds og kvinders pensionsformuer mv., Det Politisk-økonomiske Udvalg, Arbejdsmarkedsudvalget 2009-10, PØU alm. del Bilag 25 AMU alm. del Bilag 2.

<http://www.ft.dk/dokumenter/tingdok.aspx?samling/20091/almdel/AMU/bilag/22/749461/index.html>

"Pensionsindskyderne fordelt efter køn og civilstand", Skatteministeriet:

www.skm.dk/tal_statistik/skatter_og Afgifter/pensionsopsparingi2005/6746/

"Myte at mænd sidder på pensionsformuen":

<http://www.dr.dk/Nyheder/Penge/2010/03/16/170838.html>

Publikationen "Befolkningens Udvikling 2008" på Danmarks Statistik:

<http://www.dst.dk/pukora/epub/upload/13468/bef.pdf>